

8184

III

Bibl. Jag.

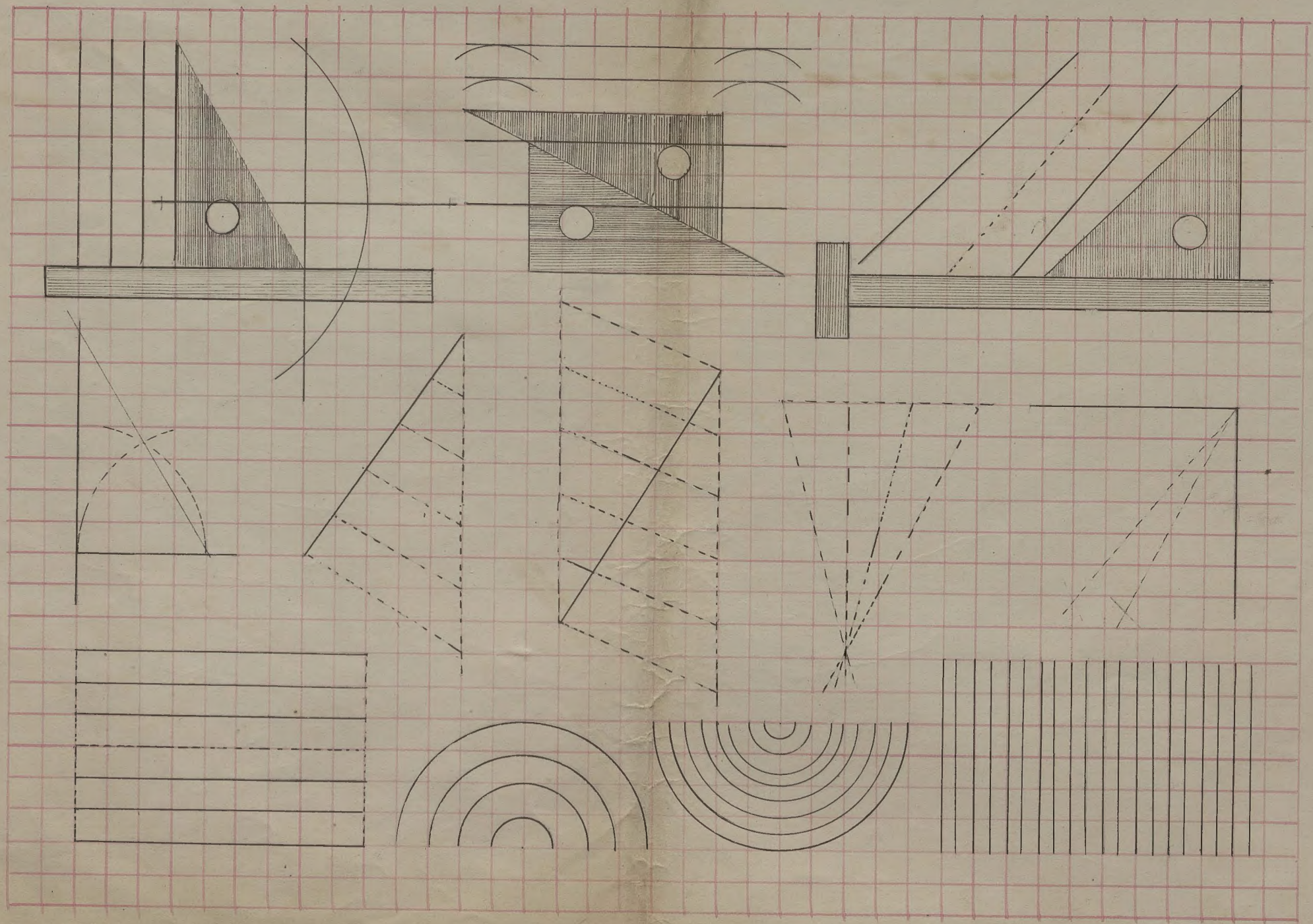

Gramm. pol. III. e. I.

Amici

(2) Tacye w Germ.
39. mian: in-
signe gentis
obliquare cri-
nem undoque
subornare
re. Prinapoz
ex vngula
nam ha
beru.

Гуляндах урзе-
кенге

~~Przedmowa
Do czytelnika
O piśmie pu-
blicznym
Wzrosty myśli
Kultura
i alba
prawa~~

kníci' 2. 2

(1) *Tacyla Germ.*
79. 4. crenuliflor.
prawo I. 8. 74.
pury 5. du.
(wici 4. 44.
nowa.

(22) Pierwsze drzewo
Polski i Litwy
w Królestwie 1796.
wydane. Warszawa
str. 215.

(3) Zefaryha Roz.
prawy ad therm.
Zwrotka przyda-
ne w ~~Prz.~~ Prz.
w 19. Wzrost
Jen. 226. 228. 232

(przegląd wyznań)

księgi 3. 613

~~przegląd~~ z tem, sam za siebie
~~Przewodniczący Zarządu Polskiej~~
~~Współpracy~~: alem się w swem
mniemaniu kaniad. Sam nawet
Lelawel, da czego się przyznał,
nie kaniad tego. Dawał na to
gława lich jaque. Wypisaniu
Przewodniczącego Zarządu
woda wro do mnie pisaną, w któ-
rym się mniadym uieniu wyra-
ził: "za Litwiny siędzieć w lute
luniecie, a z ciągłymi ci perji
wymieniej znawali się, canides: wie-
da jeden wyraz. Cała elymatu-
gia! a z nią wywara się nary-
nie: przez lunciny wyrychlił
chak mieniących kalowa niłona-
wog pizeturei. Tak się Wam pu-
dobała." Właściwie canin wykadu
Szafarzyka zdanie, który w 1859,
a wiec po wypisaniu anich canin
litwiny, nawachad na to, że dawał
nie wypisaniu ducaleni, co
wrewnię znawali. Knięcie (2),

(1) księgi prawd. I.
4. 544-551.

(2) Szafarzyka Wro-
wany 1859 od pi-
nizha w
właściwie. Pami-
ty 1859.

W całym zdaniu wrocy uważam
muwrebnem, myśel swą, w dawałach
muwrebnem wydanych, a mianowicie w mniadym
w Przewodniczącego Zarządu Polskiej: Li-
twy, w artykule Da dawałach wro.

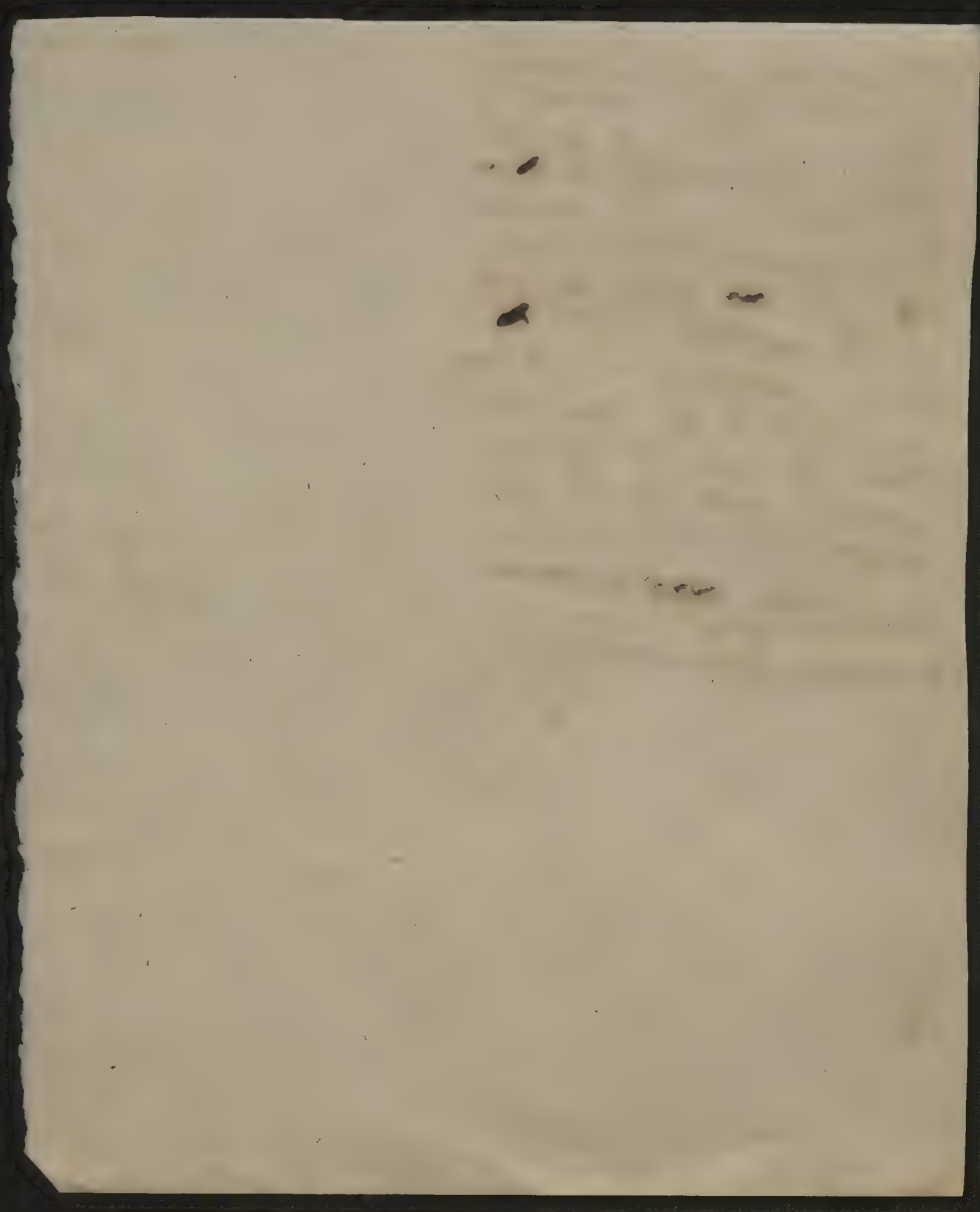

nie mi byda pata na hlavem
 usazujou kameh, mudo aig roz.
 asnoi i utwalo, qdy gvaizki
 Cames razpuzkavory aig sa.
 mawduwne, w xelli uing, po.
 dobie burmazy deud, razpuz-
 kavy. Nie ~~mi~~ majore sa radne.
 ga ^{sta ziskie} na ~~na~~ ^{pruzkavice} ~~miwaku~~
 Cames, pruzkavice Dales, du Proch,
 na Razek i du Polski. derz
 i sa mi pruzkavice aig jach
 nuniemat. kmech byt soya pruz-
 kavy.

Prizdruciamy ~~mi~~ "Dvuzie-
 gu

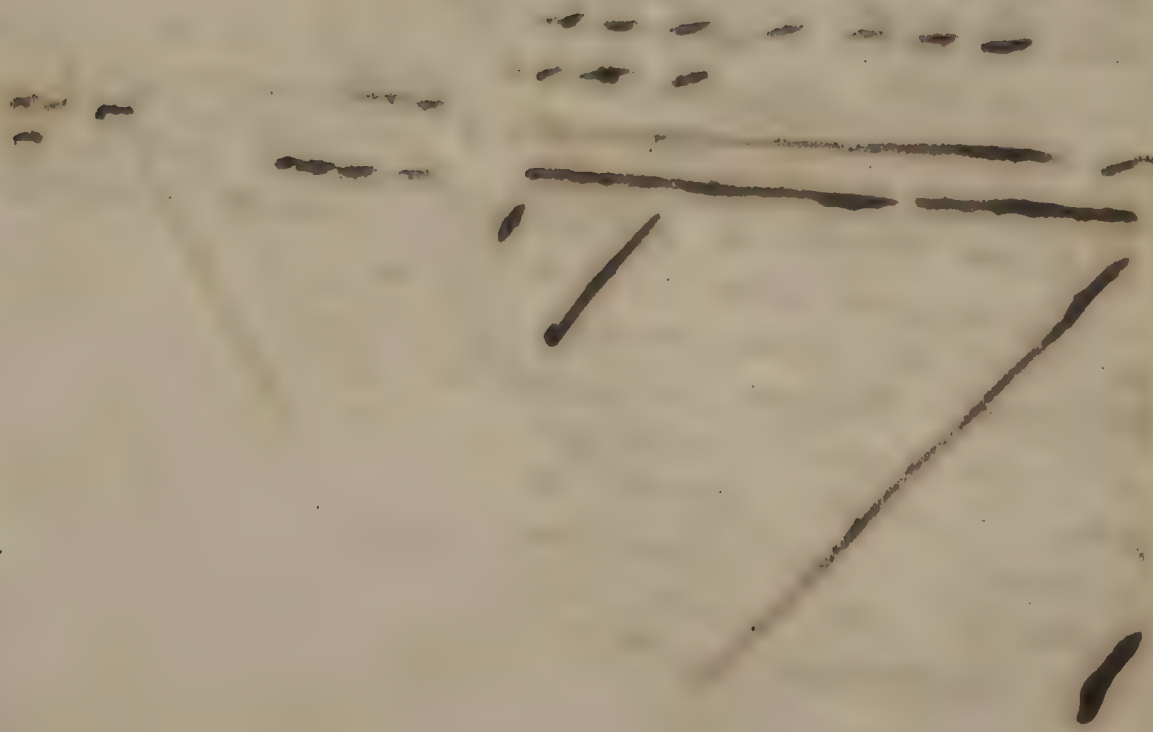

Page 10

10

10

~~Am. J. Tschudi~~ ~~Am. J. Tschudi~~

N Czechach przybywał ~~na~~ im
Rochy, Władysław, knieź. Pierwsi i dru-
gini rozważali ^{caim puredyano} ~~pr~~ ^{monarcha}
~~a~~ rozważywszy ~~to~~, objawili

(1) Savanah ~~pro~~
II. 130. негн.

[illegible]

1. sz. prz. 1.
 2. sz. prz. 2.
 3. sz. prz. 3.
 4. sz. prz. 4.
 5. sz. prz. 5.
 6. sz. prz. 6.
 7. sz. prz. 7.
 8. sz. prz. 8.
 9. sz. prz. 9.
 10. sz. prz. 10.
 11. sz. prz. 11.
 12. sz. prz. 12.
 13. sz. prz. 13.
 14. sz. prz. 14.
 15. sz. prz. 15.
 16. sz. prz. 16.
 17. sz. prz. 17.
 18. sz. prz. 18.
 19. sz. prz. 19.
 20. sz. prz. 20.
 21. sz. prz. 21.
 22. sz. prz. 22.
 23. sz. prz. 23.
 24. sz. prz. 24.
 25. sz. prz. 25.
 26. sz. prz. 26.
 27. sz. prz. 27.
 28. sz. prz. 28.
 29. sz. prz. 29.
 30. sz. prz. 30.
 31. sz. prz. 31.
 32. sz. prz. 32.
 33. sz. prz. 33.
 34. sz. prz. 34.
 35. sz. prz. 35.
 36. sz. prz. 36.
 37. sz. prz. 37.
 38. sz. prz. 38.
 39. sz. prz. 39.
 40. sz. prz. 40.
 41. sz. prz. 41.
 42. sz. prz. 42.
 43. sz. prz. 43.
 44. sz. prz. 44.
 45. sz. prz. 45.
 46. sz. prz. 46.
 47. sz. prz. 47.
 48. sz. prz. 48.
 49. sz. prz. 49.
 50. sz. prz. 50.
 51. sz. prz. 51.
 52. sz. prz. 52.
 53. sz. prz. 53.
 54. sz. prz. 54.
 55. sz. prz. 55.
 56. sz. prz. 56.
 57. sz. prz. 57.
 58. sz. prz. 58.
 59. sz. prz. 59.
 60. sz. prz. 60.
 61. sz. prz. 61.
 62. sz. prz. 62.
 63. sz. prz. 63.
 64. sz. prz. 64.
 65. sz. prz. 65.
 66. sz. prz. 66.
 67. sz. prz. 67.
 68. sz. prz. 68.
 69. sz. prz. 69.
 70. sz. prz. 70.
 71. sz. prz. 71.
 72. sz. prz. 72.
 73. sz. prz. 73.
 74. sz. prz. 74.
 75. sz. prz. 75.
 76. sz. prz. 76.
 77. sz. prz. 77.
 78. sz. prz. 78.
 79. sz. prz. 79.
 80. sz. prz. 80.
 81. sz. prz. 81.
 82. sz. prz. 82.
 83. sz. prz. 83.
 84. sz. prz. 84.
 85. sz. prz. 85.
 86. sz. prz. 86.
 87. sz. prz. 87.
 88. sz. prz. 88.
 89. sz. prz. 89.
 90. sz. prz. 90.
 91. sz. prz. 91.
 92. sz. prz. 92.
 93. sz. prz. 93.
 94. sz. prz. 94.
 95. sz. prz. 95.
 96. sz. prz. 96.
 97. sz. prz. 97.
 98. sz. prz. 98.
 99. sz. prz. 99.
 100. sz. prz. 100.

↑ Radzima, nity

[illegible]

-ip & danakoli:
 t i mus & zian
 krasom waku
 cuna
 wrygyp-

Ważne w grze

sejmiejacych

~~на еднотворно на множествено~~ димењато: ~~застапувачи~~ и кметови, митровци

~~sig. - tuncus - de ni - m. b. i.~~

~~Agnes~~ ~~John~~ ~~John~~ ~~John~~

~~Handwritten scribbles~~

nie żeli
wzrostu, że się nie zdawało mu
zawzię

navrhne bytnevi se
Na grad razori in den uhyti

na wieżu.

~~the ... ..~~
~~the ... ..~~

~~wich~~, ~~wright~~: ~~the~~

ing. Wytheville

... najwzrosty ...

ju wyjeżdża na Turację z gdańsk

... (многозначно) ...

[Faint handwritten notes at the bottom of the page, partially obscured by a diagonal line.]

~~1000~~ ~~1000~~ ~~1000~~ ~~1000~~ ~~1000~~

~~Psych~~ ^{tragisch!} ~~sach~~

swyżali qury. Tu
wini ich w witi mi

~~1906. Dr. J. W.~~

Stanisław
akro2 wright "Procyndica"

~~die Westung~~

na wiesz (radio) -
Dobra

rym, nadzwyczajnych i innych

miat ~~chubry~~ & miat i: tw.

wandy n. wie wady n. wady

~~Ważne~~ ~~Ważne~~ jak
widzi z krasnolawy,
~~Ważne~~ ~~Ważne~~ nie
na kasku

~~2. Batva. a with life~~
~~drawn. 11. 8. 187.~~
~~28.~~

~~Palachioa arylus~~
~~Crucif. IX. 4.~~
~~Fr. 440-441~~

król i jej
jaże słany są
czu. in. powierza
my i jej. W tej
my i jej. dom.

~~z radob~~
~~prawy~~ Po
~~dyg~~ 7 a

~~Wszystkie w~~
~~e w~~
~~amanciacji~~

~~to the~~
to the

18

na najzniejszym Du Creek, na ^{teroz. sk.} niemickim, na
Du Mariewska i Du Putski ~~na~~ na
małdeburckim prawie urodzonej ludno-
ści, bydoby krajowa kęca na os-
ładzi folwarcznej, wpychana jwżem akcy-
wogaryzacji, wżłkcie czyniła wżłcio ma-

(2) Ратна награда ватно
Друштво мари Душпи
ски 2 в. 1789. и
маришполски 1790.
и Друштво мариш-
полски Друштва. II.
ав. 1782. награда
још 913. и ват-
но. правно.
II. 4. 26. и упу-
тство у ватној
ну.

Книгъ 2.

głównie, a z nich byliby zmięci ludowo-
knieścia, gdyżby czasem i polskiego
monarchowie nie byli jej sententami.
ciężem zainteresowali; gdyżby cudzo-
ziemską ludność nie byli wcią-
gnęli w świat niezłomnej brzo-
wy, odwołano od przynależności
uprzednio prawa, które z sobą przy-
jęli. W skutek czego uchwali-
li, że ludność

ta też w Czechach dawca lud-
wego Amiecow ^{nie w miastach i na}
wsiach, i powrót ^{nie w miastach} do swego kraju
dawcy obywatelstwa, na sejmie
miejscowym od czasu kiedy

juweya obywa beladwa, zale
puzet miezikan ad chagao kula
Oladawa (r. 1282) neputentawany, kuring
~~Laqiji jekare asigla sig to Bel~~
Tas. ~~Laqiji~~ i Today.

~~_____~~

сав прора нгевли прова пу-
ахад наини-

~~_____~~

[illegible]

~~nie~~ nie abraczami nig na
le nie miejsca z dwurętna pętki

Pri zię ciudem nad grzechotwa wy-
~~zyska~~ przyniesie wry ze ~~ninie~~. Tędy
 oliniem den, gdzieś niej pniebaży, gdy-
 słodystawać się u nas i niesznych pry.

nie miało nic szczególnego z wy-
grahitacją natury, jakich nie było, ale

(1) №. 1282. *zachodzący* w
Dziękuję ci za wszystkie
chęci które w całym ci
grodziej. *mała* co *Prze*
mieci, *mała* *Prze* (u
Dziękuję ci. 128): *Km.*
si nos qui apud nos
habuimus unum con
tum argenti aequalis
de quatuor area per
solvam

~~1. High - ground~~
4. 100.

samie
 się ~~nie~~ ~~nie~~ na
 przyniosło narzuciło, a w Polce, chęć
 się na lepszej stronie Du wzięty nat-
 wiec
 nie tylko nie 42-
 (1) ~~lecz~~ ~~nie~~

~~1/2 major~~ ~~british~~
2000

~~(1) Długopis w
kieszonce 1. pu.
426.~~

~~na tenże~~
wyrzucił na swój los, poza
ry gdy przejdzie, upadł. Przez
ciężkie prowadzenie podzielną
na klasy człowieka dożył do wieku
wagi, uścisnął wprowadzić w
używanie praw człowieka ludu.
go wby ziemni majątek przysia-
dał na wdzięku. Wyforowani przez
do z wrota człowieka czynierowin-
cy tuncio, upadł, i w podzi-
sław w Polsce, na krajach, i
w Czechach przeszli. Dni ~~złoty~~

(1) Camea, Grabia,
Wiel. wyzrogu
wa, grabyowa, ci-
niarska, camicia,
sami w sznurkach
prawo. xv. wiel.
w Lelewela w Półk.
3v. wiel. IV. 233.
i w list. prawo. vi.
411.

(1) Oboč hišaryi
prawa dawetw pu-
rany a nich stari-
ze w ceterchim
Pradogradie z pogo-
bem alfabetu wo-
tune pwrz Da-
nitcha dieldi 11
pod napisem
Agjornik iz kni-
zewich starina
zopislich napi-
sao B. Dami-
cri. 1 Patuz
arekady knie
knie serwas,
kniech subje-
tus, warakus.

hydane.

me ^{ow} : k m i e u o . z w r o t i t i
~~...~~ S o u w i k a r z o ~~...~~
 u r o d z o n y u r a z k n i e i ' ~~...~~
~~...~~ a w a g e , d i u d e ^{u r o d z o n} g o a d
 k o p u t y (w o c i e k) a d g a d i , k n i e u o
 z u p e d n i e , p r o w d z i : ~~...~~
 d u n g m a n , u r a z k w p u t y (a d
 k w p u , n i e i) n a s u w a j o r , d o d a d , ~~...~~
~~...~~ z e i d u n g m a n z a c z a s u r y n e k i t
 C e r a m i o C a m e r b y c i m o z e a p o t e
 j e k u z w i e d o w o m . Z a u w a g d a t i
 S t a f a r y k (2) , z e u r a d z e n n i e
 j e k u n a D o k l a d o c z y t e S o w o d a c h
 w y p a r k y . M i n u d o j i n e r e k t y
 k w p u w z n a c z e n i u p a g u s , w i c a z w i g n -
 s z y ~~...~~ i z n i m S a m i t i u r a z
 C a m e r ~~...~~ z a u w a g d a t i
~~...~~ z e t a w i w r y z

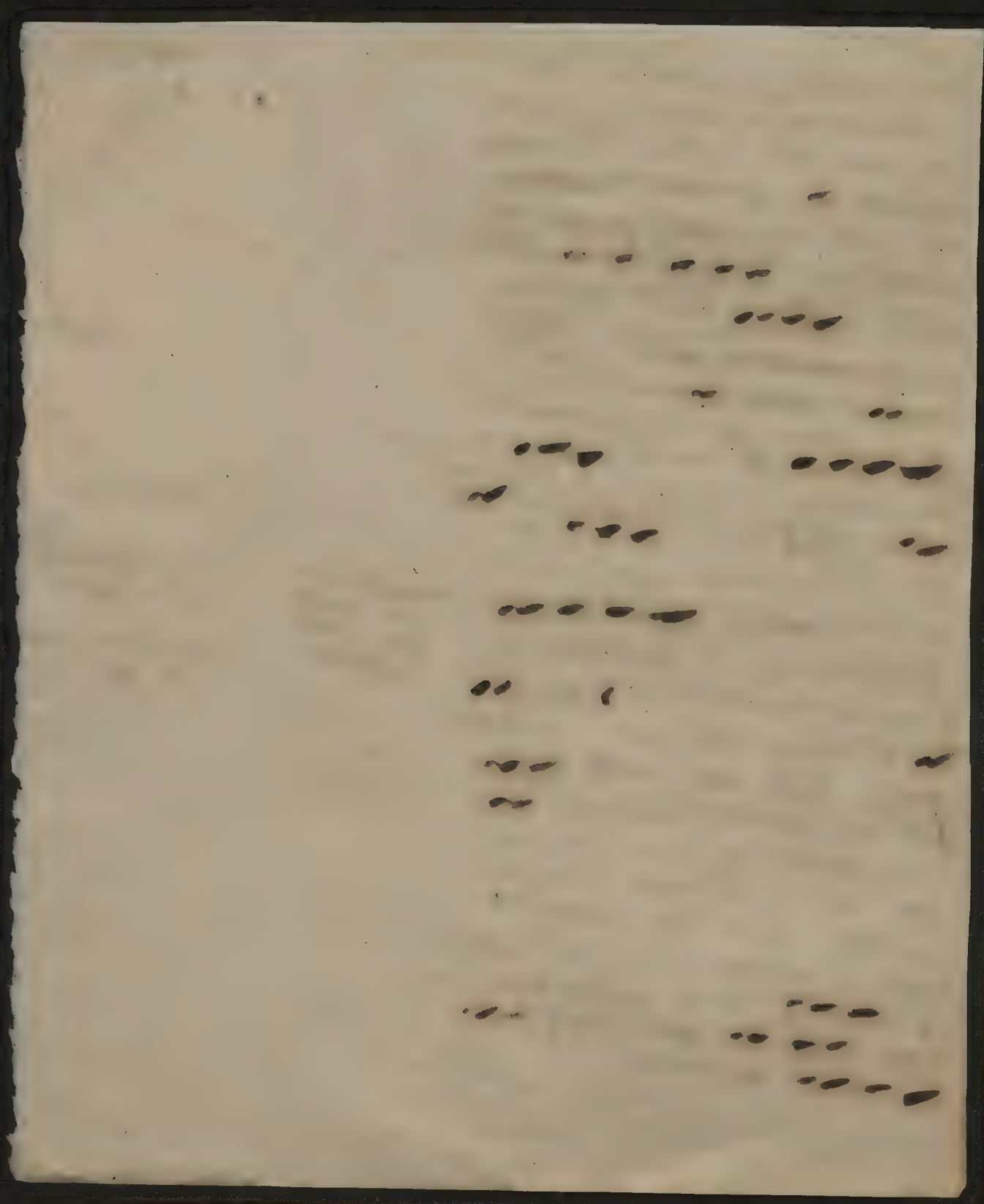
↑ Крылатая ах-
ним ухрест
юго уваги
хуветниє.

(1) Равва а знаменити
уважан кмет на-
мичану јуреца Ку-
ла - Кавадзица
артикуд, алику
Амисејска Микла
гича у сирејем
писме збова-
вем / Павице
Зибовићех, у
Дучех дачах
у вичах у в.
у в. у в. у в.
Павице). Пави
Павице. I. 85.
у в. у в.

(2) W. aelstepe Oend-
mä/er 87.

(3) *Словенск. правъ*
II. 145.

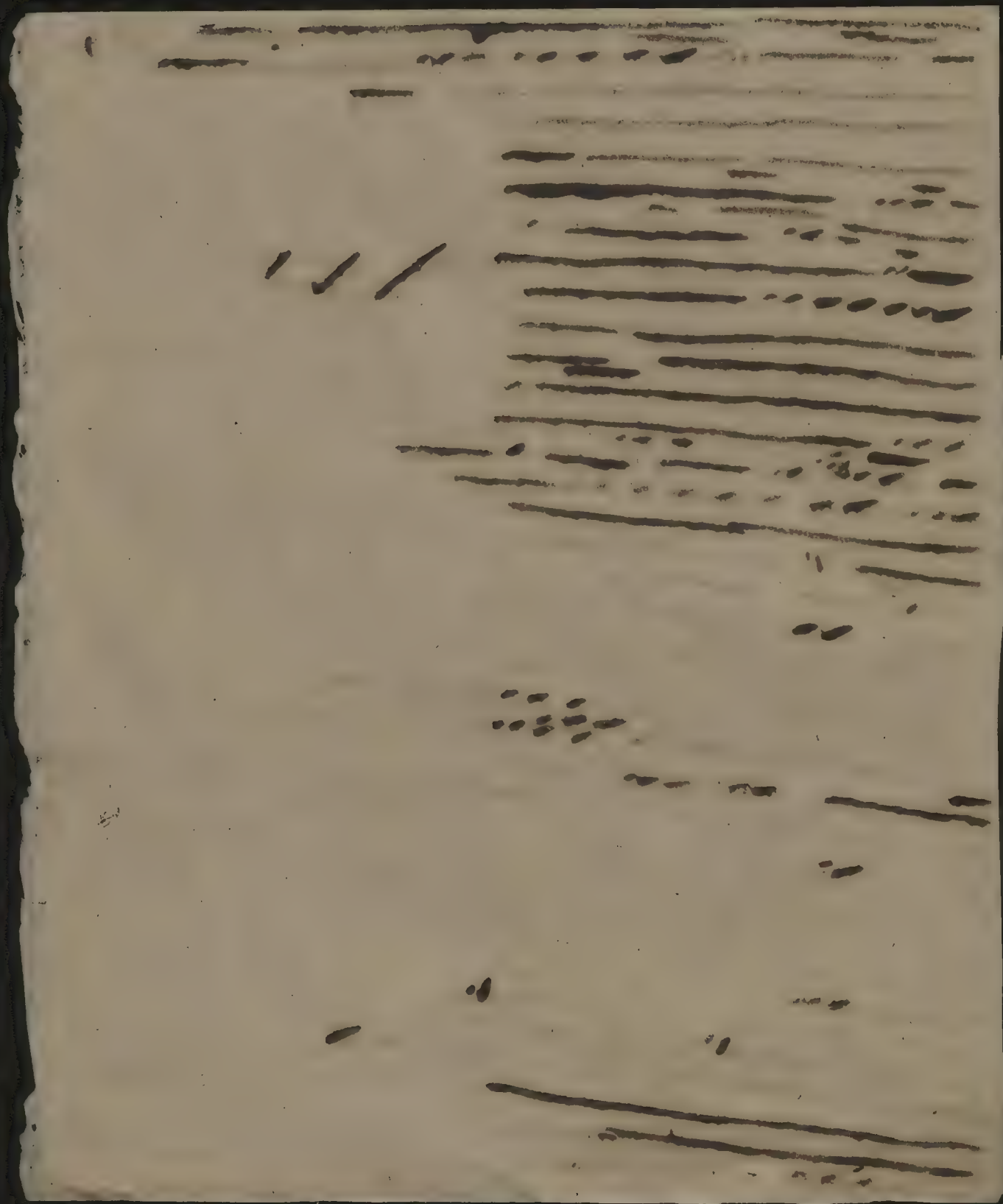

Jle dež ním ničty nymelhi cames
 dozi ca knieh nie zavaril: samzen boiem
 byt dowaryczem urzędniha tak urzęd-
 niheim, den Radnocy, a po wa-
 kulunizowaniu abych usadui low [se-
 Drzy ~~knieh~~ zavaril. Dapiem pod pami-
 naniem Trankuwa Gwajia, cames,
 newalnym pamiat urzędniheim tak w Galii jak
 w Germanii, a na

La zachodnich
 Staniach

(1) Patwa hist. prawod
 IV. 4. 100. 172.
 180. Klawierne o
 dem jeph w obu-
 gofka amice XI.
 426. mójce.

~~knieh~~ ~~knieh~~ ~~knieh~~ ~~knieh~~ ~~knieh~~
~~knieh~~ ~~knieh~~ ~~knieh~~ ~~knieh~~ ~~knieh~~
~~knieh~~ ~~knieh~~ ~~knieh~~ ~~knieh~~ ~~knieh~~
~~knieh~~ ~~knieh~~ ~~knieh~~ ~~knieh~~ ~~knieh~~
~~knieh~~ ~~knieh~~ ~~knieh~~ ~~knieh~~ ~~knieh~~

Myli sie kawol Trajucha (2) nime ma-
 jor: ze dykt (cames) edwert pured-
 woryczem kaczelanum, ze tubeli
 nywa ~~knieh~~ ~~knieh~~ ~~knieh~~ ~~knieh~~ ~~knieh~~
 ije ~~knieh~~ ~~knieh~~ ~~knieh~~ ~~knieh~~ ~~knieh~~
~~knieh~~ ~~knieh~~ ~~knieh~~ ~~knieh~~ ~~knieh~~
 zyle ca ~~knieh~~ ~~knieh~~ ~~knieh~~ ~~knieh~~ ~~knieh~~
 z kamereu dopiero wtedy, gdy puredby
 z madoj, da nielluij Polili, erat sie sam
 wda muiyig cudej ubogiej, ale hardiej i sad-
 nemu madojpoluicnu "pamiat" nie asz-
 puzojig ~~knieh~~ ~~knieh~~ ~~knieh~~ ~~knieh~~ ~~knieh~~
 chediej. "Myli sie pawtarkam, alhaniem
 nywa cames wczoniej / w dyplomatach Luyetapjo
 niellu poluicnu ~~knieh~~ ~~knieh~~ ~~knieh~~ ~~knieh~~ ~~knieh~~
 wda ~~knieh~~ ~~knieh~~ ~~knieh~~ ~~knieh~~ ~~knieh~~
 i caryczu wni low / eduriz

ale ničty u stu-
 nian nie zarat.
 kiedy sie z ca-
 dem kawedu ka-
 uawo na to, ze
 w Palce ołobon
 1420. ničty sie
 z pwardie wgnoi
 w nie mico luega Gwa-
 ja, Gwajia, ~~knieh~~ (Hwa-
 bry) nazywanego, nie
 Duzowit sepu w cahrz ~~knieh~~
 w ~~knieh~~ ~~knieh~~ ~~knieh~~ ~~knieh~~ ~~knieh~~
 zaniawach u-
 padt (1).

Paminowry hui-
 bi a palwara na
 same dalmuwa,
 zuchodniemy den
 nywa naprad w
 madoj Palce v. 1113.,
 zale ze

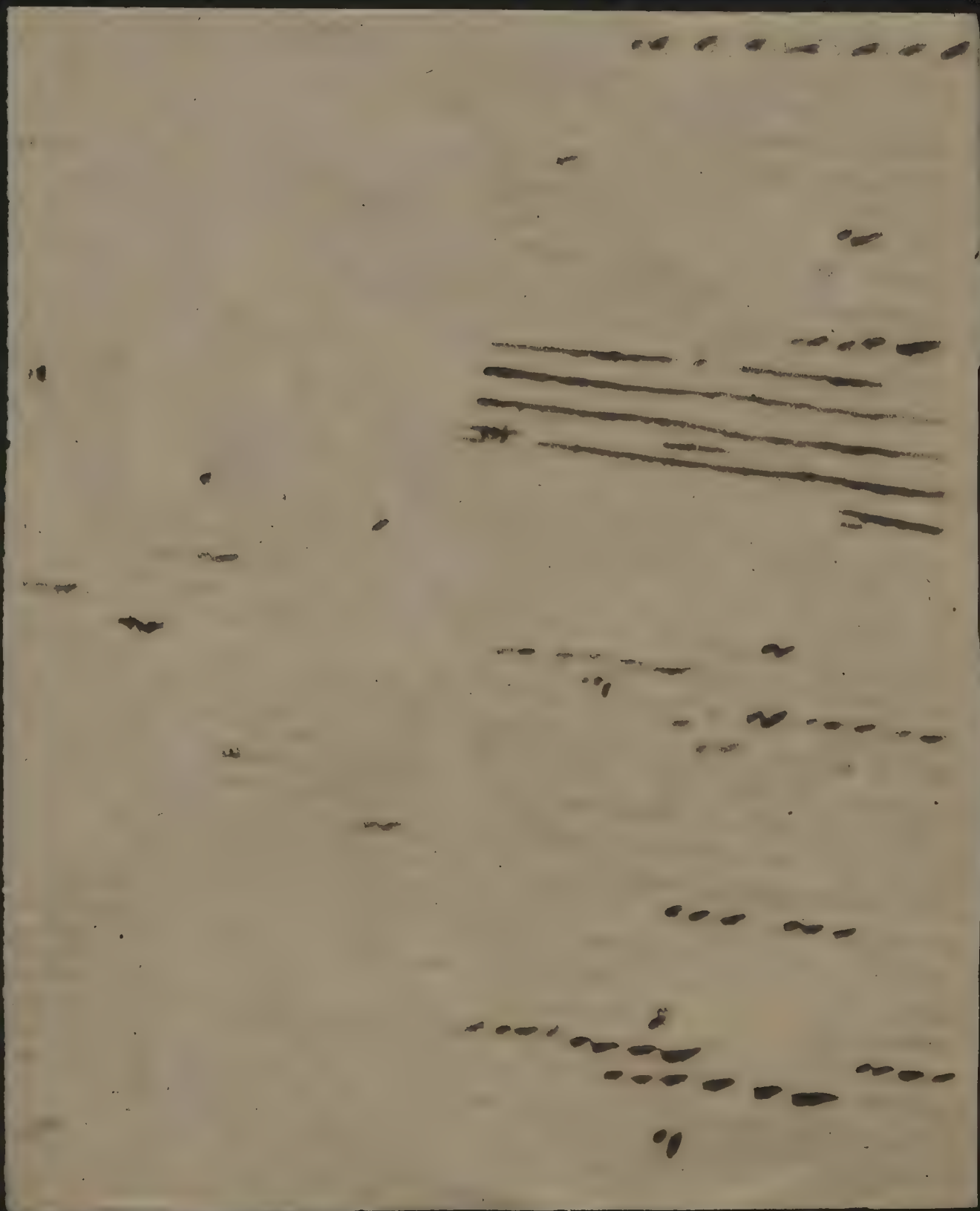
(2) Jadwiga i
 Jagiella wo
 duciwie
 1445. w
 w wroch lo
 mach. Pariz
 I. 44. 372-
 4.

(3) A. 1144. his
 Camilihuq, v.
 1144. Partho-
 lomey cames
 cum ~~knieh~~ ~~knieh~~ ~~knieh~~
 filii, v. 1144.
 Drieziccu wy-
 niemnu Ca-
 mi 104, u ~~knieh~~ ~~knieh~~
 I. xv. 23. II.
 xv. 436.

z czlogich bedow
 ydem

z jak wyzej po-
 niedzieliny

нанія и сем
не повинуєт
тє до ині-
сартє ажа-
лі павєтє, и

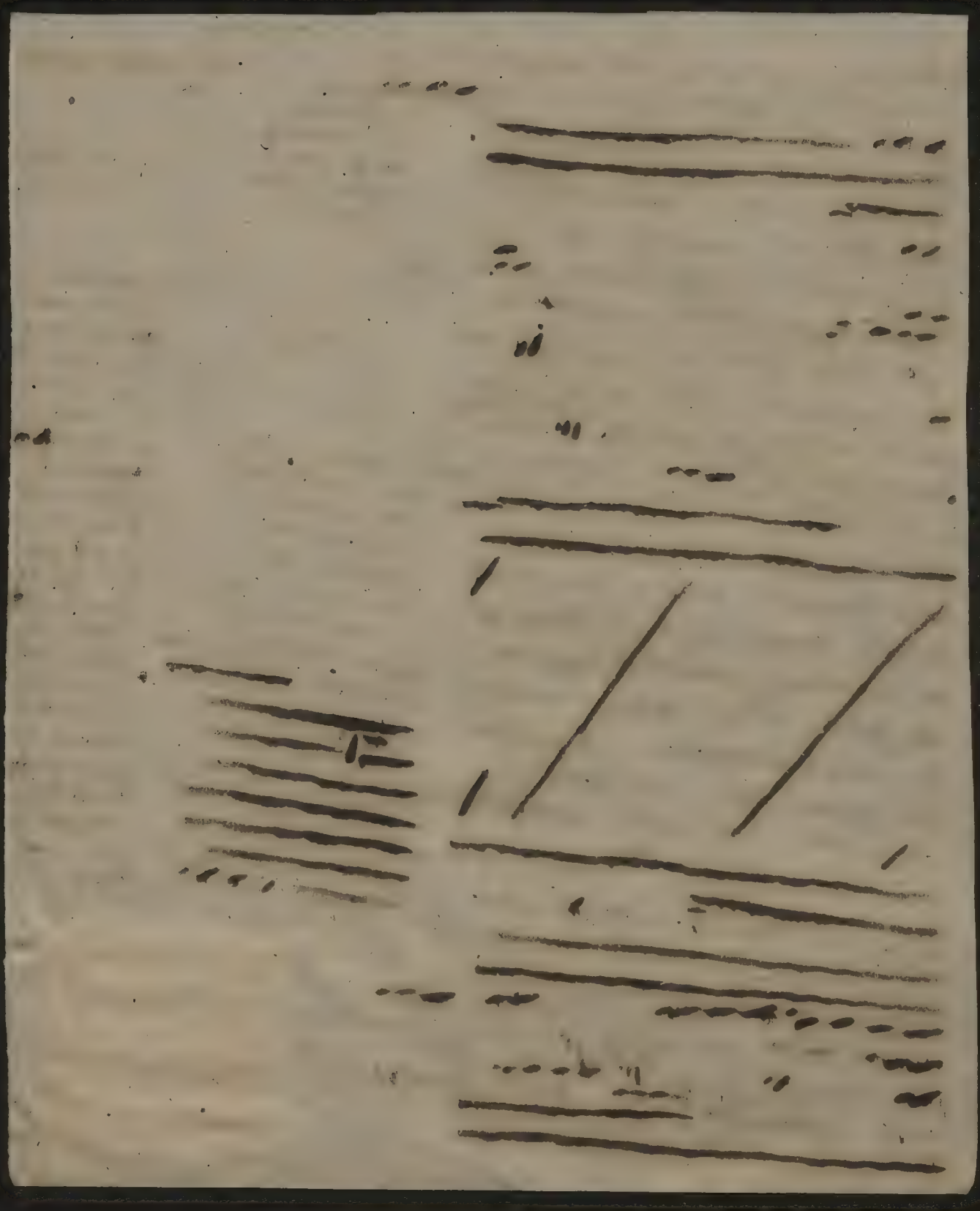
i Nadzwyczajny
monarchy i gmi-
ny wreszcie
wtedy katedr
Sejmicy, i by
nim Sapiegi eg-
dy knioze i god-
cyse knathenig
niady (2). ~~Feliks~~
~~...~~
~~...~~
~~...~~
~~...~~
~~...~~

[illegible]

Amies, guapul. parv.
n. 1338. microrhina,
Brevi rostris, lobis,
rudimentariis, caudalibus
latis, jallo Scabini ma
vinuales Cod. lit. v. 9

[illegible]

tego, przysięgając na wiecznego uc-
 chyłda zgodzono się. Bywali u Niem-
 ców wiedeńskich wiedeńskich, i z ich
 żądali wzięcia przysięgi knie-
 ci. Bywali od czasu najda-
 wniejszego u Szwajcarów, a u szwaj-
 carów u Polaków, że Szwajcarzy byli
 rad z ich z ^{widok} ~~przebiegiem~~ na
 sądzić ~~przebiegiem~~ da pomocy, a knie-
 rzyk ustronięli i zabrakło nies-
 pieszności. ~~Przebiegiem~~ Dwie-
 ciami cesarz knieci szwajcarów z ich
 i była potrzeba wybrać knie-
 i na wiedeńskim przysięgi
 dwadzieścia, a knieziarzi byli szwaj-
 carzy, a z ich nie zabrakło. Wybra-
 na raz jeden wiedeńskich nie sądzić, jeżeli nie po raz
 (odkłada się) nie dłużej, a i w pol-
 sławie miłosęgi wiedeńskich knieci.
 Gdy knieziarzi ~~przebiegiem~~ ~~przebiegiem~~
 wybrać ~~przebiegiem~~ wybrać, byli i
 rady, między przebiegiem sądzi-
 li. Przebiegiem sądzić z szwajcar-
 czy. Knieziarzi sądzić knie-
 ci u jego rzeczą zabrakło prze-
 zięgi na urząd szwajcarów

(1) *hier. praeval.* III.
4. 164. 183.

słowem pańszczyźnie, co raz ~~pradziej~~
 z nie był ~~pańszczyźniany~~
 do tego i czynszowe ~~pańszczyźniany~~ ^{nie} ~~pańszczyźniany~~
 a co raz więcej pańszczyźniany ^{nie} ~~pańszczyźniany~~
 gospodarstwa ~~pańszczyźniany~~ ^{nie} ~~pańszczyźniany~~
 będąc rubacizny i nawracanoni
~~in~~ ~~pańszczyźniany~~ ^{nie} ~~pańszczyźniany~~ ^{nie} ~~pańszczyźniany~~
 i tak wraz z gospodarstwami w
 ciężej pańszczyźniany ^{nie} ~~pańszczyźniany~~
 bi ~~pańszczyźniany~~ ^{nie} ~~pańszczyźniany~~ ^{nie} ~~pańszczyźniany~~
 Dnia 1499. r. wyznano z ^{nie} ~~pańszczyźniany~~ ^{nie} ~~pańszczyźniany~~
 że, ~~pańszczyźniany~~ ^{nie} ~~pańszczyźniany~~ ^{nie} ~~pańszczyźniany~~
 którego wyznani, słowem był ^{nie} ~~pańszczyźniany~~ ^{nie} ~~pańszczyźniany~~
 nem adwokat ^{nie} ~~pańszczyźniany~~ ^{nie} ~~pańszczyźniany~~
 których ~~pańszczyźniany~~ ^{nie} ~~pańszczyźniany~~ ^{nie} ~~pańszczyźniany~~
 nych ~~pańszczyźniany~~ ^{nie} ~~pańszczyźniany~~ ^{nie} ~~pańszczyźniany~~
~~pańszczyźniany~~ ^{nie} ~~pańszczyźniany~~ ^{nie} ~~pańszczyźniany~~
 a tak ~~pańszczyźniany~~ ^{nie} ~~pańszczyźniany~~ ^{nie} ~~pańszczyźniany~~
 nie z ~~pańszczyźniany~~ ^{nie} ~~pańszczyźniany~~ ^{nie} ~~pańszczyźniany~~
 2) samowolstwa, ~~pańszczyźniany~~ ^{nie} ~~pańszczyźniany~~ ^{nie} ~~pańszczyźniany~~
 jących, ~~pańszczyźniany~~ ^{nie} ~~pańszczyźniany~~ ^{nie} ~~pańszczyźniany~~
 inowej, jak ~~pańszczyźniany~~ ^{nie} ~~pańszczyźniany~~ ^{nie} ~~pańszczyźniany~~
 się nie ~~pańszczyźniany~~ ^{nie} ~~pańszczyźniany~~ ^{nie} ~~pańszczyźniany~~
 gdy ~~pańszczyźniany~~ ^{nie} ~~pańszczyźniany~~ ^{nie} ~~pańszczyźniany~~
~~pańszczyźniany~~ ^{nie} ~~pańszczyźniany~~ ^{nie} ~~pańszczyźniany~~
~~pańszczyźniany~~ ^{nie} ~~pańszczyźniany~~ ^{nie} ~~pańszczyźniany~~
~~pańszczyźniany~~ ^{nie} ~~pańszczyźniany~~ ^{nie} ~~pańszczyźniany~~
 nie inowej, jak ~~pańszczyźniany~~ ^{nie} ~~pańszczyźniany~~ ^{nie} ~~pańszczyźniany~~

aludygalne, w rurskich
 XIV. i XV. wieku wazny
 rale, adgrywajac majosci
 knieze (1)

(1) R. 1499. u Wypr.
 II. nr. 373. Smy-
 chna konersa Du-
 mitra ~~pańszczyźniany~~ ^{nie} ~~pańszczyźniany~~ ^{nie} ~~pańszczyźniany~~
 54 lihomu pa-
 nucz vira Mi-
 chaeli Kmetka-
 ni veadidit
 aludygalnych i
 czepczonych na
 igliach knie-
 zych pater du-
 gofca Lichu Pe-
 neficior. a bli-
 rym arylud do
 Dziel. wopr. xv.

i że ~~pańszczyźniany~~ ^{nie} ~~pańszczyźniany~~ ^{nie} ~~pańszczyźniany~~
~~pańszczyźniany~~ ^{nie} ~~pańszczyźniany~~ ^{nie} ~~pańszczyźniany~~
 w restacji ~~pańszczyźniany~~ ^{nie} ~~pańszczyźniany~~ ^{nie} ~~pańszczyźniany~~
 a knieziom na ~~pańszczyźniany~~ ^{nie} ~~pańszczyźniany~~ ^{nie} ~~pańszczyźniany~~

1. ~~_____~~
 2. ~~_____~~
 3. ~~_____~~
 4. ~~_____~~
 5. ~~_____~~
 6. ~~_____~~
 7. ~~_____~~
 8. ~~_____~~
 9. ~~_____~~
 10. ~~_____~~
 11. ~~_____~~
 12. ~~_____~~
 13. ~~_____~~
 14. ~~_____~~
 15. ~~_____~~
 16. ~~_____~~
 17. ~~_____~~
 18. ~~_____~~
 19. ~~_____~~
 20. ~~_____~~
 21. ~~_____~~
 22. ~~_____~~
 23. ~~_____~~
 24. ~~_____~~
 25. ~~_____~~
 26. ~~_____~~
 27. ~~_____~~
 28. ~~_____~~
 29. ~~_____~~
 30. ~~_____~~
 31. ~~_____~~
 32. ~~_____~~
 33. ~~_____~~
 34. ~~_____~~
 35. ~~_____~~
 36. ~~_____~~
 37. ~~_____~~
 38. ~~_____~~
 39. ~~_____~~
 40. ~~_____~~
 41. ~~_____~~
 42. ~~_____~~
 43. ~~_____~~
 44. ~~_____~~
 45. ~~_____~~
 46. ~~_____~~
 47. ~~_____~~
 48. ~~_____~~
 49. ~~_____~~
 50. ~~_____~~
 51. ~~_____~~
 52. ~~_____~~
 53. ~~_____~~
 54. ~~_____~~
 55. ~~_____~~
 56. ~~_____~~
 57. ~~_____~~
 58. ~~_____~~
 59. ~~_____~~
 60. ~~_____~~
 61. ~~_____~~
 62. ~~_____~~
 63. ~~_____~~
 64. ~~_____~~
 65. ~~_____~~
 66. ~~_____~~
 67. ~~_____~~
 68. ~~_____~~
 69. ~~_____~~
 70. ~~_____~~
 71. ~~_____~~
 72. ~~_____~~
 73. ~~_____~~
 74. ~~_____~~
 75. ~~_____~~
 76. ~~_____~~
 77. ~~_____~~
 78. ~~_____~~
 79. ~~_____~~
 80. ~~_____~~
 81. ~~_____~~
 82. ~~_____~~
 83. ~~_____~~
 84. ~~_____~~
 85. ~~_____~~
 86. ~~_____~~
 87. ~~_____~~
 88. ~~_____~~
 89. ~~_____~~
 90. ~~_____~~
 91. ~~_____~~
 92. ~~_____~~
 93. ~~_____~~
 94. ~~_____~~
 95. ~~_____~~
 96. ~~_____~~
 97. ~~_____~~
 98. ~~_____~~
 99. ~~_____~~
 100. ~~_____~~

h we are xv.

[illegible]

[The page contains faint, mostly illegible handwriting, possibly bleed-through from the reverse side. A prominent diagonal line is drawn across the page.]

~~1891~~ ~~1892~~ ~~1893~~ ~~1894~~ ~~1895~~ ~~1896~~ ~~1897~~ ~~1898~~ ~~1899~~ ~~1900~~ ~~1901~~ ~~1902~~ ~~1903~~ ~~1904~~ ~~1905~~ ~~1906~~ ~~1907~~ ~~1908~~ ~~1909~~ ~~1910~~ ~~1911~~ ~~1912~~ ~~1913~~ ~~1914~~ ~~1915~~ ~~1916~~ ~~1917~~ ~~1918~~ ~~1919~~ ~~1920~~ ~~1921~~ ~~1922~~ ~~1923~~ ~~1924~~ ~~1925~~ ~~1926~~ ~~1927~~ ~~1928~~ ~~1929~~ ~~1930~~ ~~1931~~ ~~1932~~ ~~1933~~ ~~1934~~ ~~1935~~ ~~1936~~ ~~1937~~ ~~1938~~ ~~1939~~ ~~1940~~ ~~1941~~ ~~1942~~ ~~1943~~ ~~1944~~ ~~1945~~ ~~1946~~ ~~1947~~ ~~1948~~ ~~1949~~ ~~1950~~ ~~1951~~ ~~1952~~ ~~1953~~ ~~1954~~ ~~1955~~ ~~1956~~ ~~1957~~ ~~1958~~ ~~1959~~ ~~1960~~ ~~1961~~ ~~1962~~ ~~1963~~ ~~1964~~ ~~1965~~ ~~1966~~ ~~1967~~ ~~1968~~ ~~1969~~ ~~1970~~ ~~1971~~ ~~1972~~ ~~1973~~ ~~1974~~ ~~1975~~ ~~1976~~ ~~1977~~ ~~1978~~ ~~1979~~ ~~1980~~ ~~1981~~ ~~1982~~ ~~1983~~ ~~1984~~ ~~1985~~ ~~1986~~ ~~1987~~ ~~1988~~ ~~1989~~ ~~1990~~ ~~1991~~ ~~1992~~ ~~1993~~ ~~1994~~ ~~1995~~ ~~1996~~ ~~1997~~ ~~1998~~ ~~1999~~ ~~2000~~ ~~2001~~ ~~2002~~ ~~2003~~ ~~2004~~ ~~2005~~ ~~2006~~ ~~2007~~ ~~2008~~ ~~2009~~ ~~2010~~ ~~2011~~ ~~2012~~ ~~2013~~ ~~2014~~ ~~2015~~ ~~2016~~ ~~2017~~ ~~2018~~ ~~2019~~ ~~2020~~ ~~2021~~ ~~2022~~ ~~2023~~ ~~2024~~ ~~2025~~ ~~2026~~ ~~2027~~ ~~2028~~ ~~2029~~ ~~2030~~ ~~2031~~ ~~2032~~ ~~2033~~ ~~2034~~ ~~2035~~ ~~2036~~ ~~2037~~ ~~2038~~ ~~2039~~ ~~2040~~ ~~2041~~ ~~2042~~ ~~2043~~ ~~2044~~ ~~2045~~ ~~2046~~ ~~2047~~ ~~2048~~ ~~2049~~ ~~2050~~ ~~2051~~ ~~2052~~ ~~2053~~ ~~2054~~ ~~2055~~ ~~2056~~ ~~2057~~ ~~2058~~ ~~2059~~ ~~2060~~ ~~2061~~ ~~2062~~ ~~2063~~ ~~2064~~ ~~2065~~ ~~2066~~ ~~2067~~ ~~2068~~ ~~2069~~ ~~2070~~ ~~2071~~ ~~2072~~ ~~2073~~ ~~2074~~ ~~2075~~ ~~2076~~ ~~2077~~ ~~2078~~ ~~2079~~ ~~2080~~ ~~2081~~ ~~2082~~ ~~2083~~ ~~2084~~ ~~2085~~ ~~2086~~ ~~2087~~ ~~2088~~ ~~2089~~ ~~2090~~ ~~2091~~ ~~2092~~ ~~2093~~ ~~2094~~ ~~2095~~ ~~2096~~ ~~2097~~ ~~2098~~ ~~2099~~ ~~2100~~ ~~2101~~ ~~2102~~ ~~2103~~ ~~2104~~ ~~2105~~ ~~2106~~ ~~2107~~ ~~2108~~ ~~2109~~ ~~2110~~ ~~2111~~ ~~2112~~ ~~2113~~ ~~2114~~ ~~2115~~ ~~2116~~ ~~2117~~ ~~2118~~ ~~2119~~ ~~2120~~ ~~2121~~ ~~2122~~ ~~2123~~ ~~2124~~ ~~2125~~ ~~2126~~ ~~2127~~ ~~2128~~ ~~2129~~ ~~2130~~ ~~2131~~ ~~2132~~ ~~2133~~ ~~2134~~ ~~2135~~ ~~2136~~ ~~2137~~ ~~2138~~ ~~2139~~ ~~2140~~ ~~2141~~ ~~2142~~ ~~2143~~ ~~2144~~ ~~2145~~ ~~2146~~ ~~2147~~ ~~2148~~ ~~2149~~ ~~2150~~ ~~2151~~ ~~2152~~ ~~2153~~ ~~2154~~ ~~2155~~ ~~2156~~ ~~2157~~ ~~2158~~ ~~2159~~ ~~2160~~ ~~2161~~ ~~2162~~ ~~2163~~ ~~2164~~ ~~2165~~ ~~2166~~ ~~2167~~ ~~2168~~ ~~2169~~ ~~2170~~ ~~2171~~ ~~2172~~ ~~2173~~ ~~2174~~ ~~2175~~ ~~2176~~ ~~2177~~ ~~2178~~ ~~2179~~ ~~2180~~ ~~2181~~ ~~2182~~ ~~2183~~ ~~2184~~ ~~2185~~ ~~2186~~ ~~2187~~ ~~2188~~ ~~2189~~ ~~2190~~ ~~2191~~ ~~2192~~ ~~2193~~ ~~2194~~ ~~2195~~ ~~2196~~ ~~2197~~ ~~2198~~ ~~2199~~ ~~2200~~ ~~2201~~ ~~2202~~ ~~2203~~ ~~2204~~ ~~2205~~ ~~2206~~ ~~2207~~ ~~2208~~ ~~2209~~ ~~2210~~ ~~2211~~ ~~2212~~ ~~2213~~ ~~2214~~ ~~2215~~ ~~2216~~ ~~2217~~ ~~2218~~ ~~2219~~ ~~2220~~ ~~2221~~ ~~2222~~ ~~2223~~ ~~2224~~ ~~2225~~ ~~2226~~ ~~2227~~ ~~2228~~ ~~2229~~ ~~2230~~ ~~2231~~ ~~2232~~ ~~2233~~ ~~2234~~ ~~2235~~ ~~2236~~ ~~2237~~ ~~2238~~ ~~2239~~ ~~2240~~ ~~2241~~ ~~2242~~ ~~2243~~ ~~2244~~ ~~2245~~ ~~2246~~ ~~2247~~ ~~2248~~ ~~2249~~ ~~2250~~ ~~2251~~ ~~2252~~ ~~2253~~ ~~2254~~ ~~2255~~ ~~2256~~ ~~2257~~ ~~2258~~ ~~2259~~ ~~2260~~ ~~2261~~ ~~2262~~ ~~2263~~ ~~2264~~ ~~2265~~ ~~2266~~ ~~2267~~ ~~2268~~ ~~2269~~ ~~2270~~ ~~2271~~ ~~2272~~ ~~2273~~ ~~2274~~ ~~2275~~ ~~2276~~ ~~2277~~ ~~2278~~ ~~2279~~ ~~2280~~ ~~2281~~ ~~2282~~ ~~2283~~ ~~2284~~ ~~2285~~ ~~2286~~ ~~2287~~ ~~2288~~ ~~2289~~ ~~2290~~ ~~2291~~ ~~2292~~ ~~2293~~ ~~2294~~ ~~2295~~ ~~2296~~ ~~2297~~ ~~2298~~ ~~2299~~ ~~23~~

cuşa, ~~ni~~ ⁿⁱniemiča i t. d. kri-
nos, vîz ⁿⁱniemiča, ⁿⁱniemiča, ⁿⁱniemiča
dyle cu ⁿⁱniemiča. ⁿⁱniemiča ⁿⁱniemiča
~~ni~~ ⁿⁱniemiča. ⁿⁱniemiča ⁿⁱniemiča
niemiča ⁿⁱniemiča ⁿⁱniemiča. ⁿⁱniemiča
~~ni~~ ⁿⁱniemiča ⁿⁱniemiča, cu ⁿⁱniemiča
niemiča ⁿⁱniemiča ⁿⁱniemiča.

Kmiec' 16. 19

11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31
32
33
34
35
36
37
38
39
40
41
42
43
44
45
46
47
48
49
50
51
52
53
54
55
56
57
58
59
60
61
62
63
64
65
66
67
68
69
70
71
72
73
74
75
76
77
78
79
80
81
82
83
84
85
86
87
88
89
90
91
92
93
94
95
96
97
98
99
100

[illegible]

przy tem że jest to rury i kłui-
 je wielce ~~nie~~ objawia
 jęz. (w tym kierunku
 wyrazem jest kopyś
 a objawiającem go jest
 kopyś (uważaj). (Na
 przykładzie potężnej kłui-
 wa kamień (uważaj) i
 go widać, a z nich
 znana

podzwyczajną wstę. Stawci kapuśrator
 je ~~stawa~~ ^{kreśli} rozmaicie (1). Jm Dalej z
 grda na podnos tem je bardziej kapuśrator.
 wymagał barwnie tego ~~tem~~ ^{tem} klimatu zimny.
 z tej przyczyny Dni kaffuśr w r. 228
 go chr. Dzieje Perumian, a w nich wojny
 traja za Dorebalem Kitem Dabaw Tazien.
 jacy, mowia, że pabidy kwil ten słot
 przedm do leżarza wzmocniogo, niez
 na ten cel nie było L tamelw ale i
 ludzianinów. Przerz pierworych ro-
 zumiast kapuśrue liżonych mżrów
 gędzinych, otugowdnych, jednym sta-
 wem gawców (Gzarje)żina), którzy natw
 opisał, nie mogąc ich natw, dla braku cz ludzie
~~cz~~ w greckim abecadło, w narodowym
~~stawa~~ ^{stawa} wywaro jeryku. Od tych gaw-
 ców godnusz pnuwaruiozi uszili lnt-
 palii na ruiak niezłeroj zrakoniw-
 ci. Podabnie ziz u swowio otugoziz
 wdarow ale na ~~gawców~~ ^{gawców} mżronych
 odnawiali. Wdaciw ~~gawców~~ ^{gawców} mżronych
 Jacy (2), kaczecane wdoci na yst wżrdm
 ujmawci. Tym ziz oni od innych Germa-
 nów, tym ziz u nich wolni od poddawio, za świadectwem historyka
~~viżni~~ ^{viżni} W Drugich narodach (bardz dla po-
 krewnie cwa jaluiego ze swowami, bardz, co
 czużek bywa, przez naśladowanie, wra-
 da sa moda, chyka u mżronych. Swow-
 nie aż do zimny, kadowy wdoci z pro-
 du na yst kawizrujz, a czużek zabio-
 chach z ludem na wiedzodm do-
 mienia nobiz. Knewuiozi (pucifier), jaluioj
 i kaczecniej alwda wdociw chadz. Tu u
 nich jedne mżronych, bez mżronych. mi-
 dak dla puch mżronych, jak reby idoc
 da lugu, roziczeceni ziz i alwpuiojzemi u
 acach nie przyjanioleku wydawali.

i w jeryku greckim
 L jak Jasad

i gawcz,

L (maka' senio)

(1) Parwanaj nazwie Dni-
 To (Xavilleg. Dziw-
 algricichischer Sile
 von W. St. Becker.
 (Lyd. Dzagio) w ko-
 mach Dzagio w Dzagio
 1054. wydano. Parw
 111. 233-249.

(2) Germ. 38. według
 kowawceni sta-
 nupawiczi.

wtadze ~~...~~, wykierunku

~~zani z komit zani d~~
~~zacy za pryzmizru~~
~~nen~~

(2) Müllenhof zu
Sudarko bei
Pa das alte
Reich der Ja-
li-chen Fran-
ken 1846.
Romm. 283-
Geminer die
Verfassung
der Lemoren
Misch. 148
Romm. 162.
-3-

[illegible]

(1) Galuz 38. 39. 66.
77. 82.

(2) Polonia in san-
tani populata
quod agricolis
rura, animalibus
pascua, ha-
bitantibus la-
ca erant effa-
ciosa, Galus 98.

(3) R. 1197. u. Ryszt. m.
4. 5. Nic damus, ut
his qui (za que) de-
beret reperit ana-
loros. liberi re-
perit. Adon ruti-
cor perpetua ibi-
peru remancus.

(4) Suos quoque va-
gelias non ut do-
minus in angustiam
conhercebat, sed ut
pius pater quiesce-
re eos vivere promit-
tebat. Galus 67.

(4) 2-1176. a. 1776. 1.
12. villam et for-
sam conseruimus
cum familia eius
et ad ista loca 7 v.
1190. Jan 18. cum
familia gentis vi-
delicet et amicis.

[illegible]

Ja nie jestem wojenni (żeni)
adkami na moją bywał, prze-
mierzali

Dzierżeli
 pierwsi powracają
 kiedy się im opowiada,
 wyrażają się, że
 z poprzedniego chętnie
 i druzdy zamilowali
 nie mogą powrócić, ani
 uchylać się, od wskazanych so-
 bie ciętań, czego powiada

bydlinim był król bade prywatny, i już

[illegible]

Amici 8 27

ale nie dyle uprzedził, że zjawia: poddani
przez ludzi za chrześcijaństwa i jego następstw
w XI. wieku. Prawdziwych, ~~nie~~ chrześcijańskich
walczyli (heretyków) oadżani, nie dyle

na ławach poddani pracować użylek masi-
li. ~~W~~ z pracownictwa z kłód ich w XV.
język nie był, jak w 4. 217. temu ciew-
dego hrabiego wprowadzono mianem "pra-
cownikami" zatrudniano z ludźmi zgrzytliwi-
mi, przydatną wydatnej ławy, ~~z~~ od da-
wonego rządu czerli z gładzając wdar-
cie z porwałali im wrodzić się gnuśniej-
szych abychajom z co naprzód na Sio-
ch(2), a następnie bywała i w Polaco.
Jedni, a byli to kapłani jency wojenni, przy-
wiązani do ręki, czyli w rejestr ciaładzi fol-
wanczej wprzani (acervi i placi) z ich za ch-
lewa kielawcy z przybywali na niej kio-
nie z jency ich za walnych ma urno
wdać i w duży stągani dworu (curia
minicini) uarywani do czasu zwano ich
bywali upoddaniemi do czasu zwano ich
liberati, albowiem przyznawali na arto-
gi dawano warunek czyli także pocienio
ze do radnych ma kedy (2). Kłód w dypla-
mili uarywani ma kedy (2). Kłód w dypla-
mach chrabiego i następującego jego wy-
szeregowanie ich pracy i wyrażenie zmian-
ha ze zę stągani (minicini), albowiem je-
dne z radnicznika, wronio sta, użylek (kady-
mi (banicini), kadyżniemi z nich rzyki-
ceni w rali (servi). Ciożymie z nich rzyki-
następują na fundacji wdarciu na-
obojnowat wprzani z kapłanami z
wek chrabiego przysiadali z wronio z
da nie ma zę nigdy zaminio we wta-
możi, ze gdy kadyżiego dego pacyreba użylek
je z niej mury, (2).

z ludzi był

(1) Jura Galus 17-277.
uarywani ich wdarci
labarionici ch marda-
cey

(2) 1292. 1787. w
Sierla urzędowi
47-3. przyznanie
ne dwa dyploma-
ta, w których ma-
wa a kucyonog
pacyreba, kadyżi
zporodowy wri z kmi-
ciami.

(3) Du-lange p. w.
liberati.

(4) Petrus na to du-
wadał we wprz-
lich dyplomatach.
Jefire v. 1204. u
Rura, 45. pacy-
reba: Sieda la-
genarius et coram
pacyreba radom
kadyżi pacy-
reba.

z (officium)

do temicis, kamery, bynajmniej zaś poddani
~~nie mieli być nadzi-~~
~~ję, ha omi byli~~
~~przystąpić mieli~~
~~do wyłączenia~~

~~z ich temicis~~ (prawa i króli urosz-
nicowa w przywilejach szlacheckich (17. Ja też
~~z ich temicis~~ ~~z ich temicis~~
~~z ich temicis~~ ~~z ich temicis~~
wada, a temicis ~~z ich temicis~~
~~z ich temicis~~ ~~z ich temicis~~ ~~z ich temicis~~
zawrędui szlacheccy wzgłędem używali
michiey (21).

Palacy Lechowie wreszcie niż Lech ab alba z
tradycy sylla, lewary Maoufz u kadabla
tradycy Bogachwata rozpisali, zwaną są.
Tradycya sa nigdzie, ile wiem, nie puda-
ła, ażeby się miał Lech jako prawnie
do Lech z Palacy. Lech albanem / chui

Lechowie

Wzrost (v. ras, w czasie wojen przez Gre-
ckich z Karolem Wielkim. Karolom) jednako
pewnie niż polski, bo historycznie wy-
sokość i długość przynajmniej morza,
zawrędui do polski mają na ogół
nie oddział jako wyprawie. Krótko mówiąc
aradoz jakoby byli tak często jak polski

Lechowie z nad Łaby do alba dwaj
przeprowadzono. Panieważ nie wiejska jak
w Polsce lecz jednorodnicowa gmina częściej
poinicowa rozpisano, przynajmniej nie na-
leży, że wstawiają się państwu kró-
leża aradoz się na roli lewej były

zawrędui państwa barwajace, wadliwa-
raz na ogólniejsze prawo / albanizacji. klu-
radow, w rozprawie kraju edukacji mianow-
czo ten w najdawniejszym państwie ojczy-
znej mowy (w języku Litwy) używał się
temel, a także w państwie takim po Paci-
nie pisanym Camer używany jest z pa-

(1) Jakbyś się krótko, Ja-
jace v. 1729. (u Myk-
II. 679) kilku ze swych
szlachty i z ich kam-
gato aradoz przyn-
wilej, wywaza się w
nim: Prógali Camer
amnia jura, jurisdic-
tionis debent per di-
trictum habere. Sin
autem aliquis cam-
tum vel / za id est,
jak da - lauge p. w.
vel / paucis) kmeta-
tum injuriarum in
procuratorialibus villis,
concedimus (argua-
re pro injuria, si sit
vicius cum cam-
ca, si vera comes
cum gladio jura
jura ad jurisdic-
tionem.

(2) R. 1799. samre 350
(duas manus libe-
ros panno vira
Michaeli Kmetz
ni vendidit.

z dla manarshy i dla
krajn majorow się wy-
konują

(2) W Dziale Polityki
niek. inach. II.
381. ze napisaw
szy awersat Bo-
lestawie szewskiego
czyli szewskiego u-
padek traktat z
miego wywaz i
roznomi czasy,
a ogazowanie z.
1859 (Polish. fr.
nach. III. 383.
wspom. 70.
Dziania po-
dat

ce.
wyward się lud w obronie swego prawa
za pierwszych Piątnio pa dwadzieś.
Pa. Skonie miewydała D. kemitę na
szlachcie a uwaga, wdawności, a edu-
kacyjnictwo, a urzędy i kierowanie mi-
steczkiem wyward: co miała sta dla niego
następstwa, albowiem ci dla królewskich po-
wzięt nie nawiści byli w prawie, a on w
miejm nie był. Czyżi bowiem nie sam mo-
warcki oddał w moc szlachty ich, ki-
ruchy, na jego osiadłości wali, w biernem się
zami powstawili prawo? czyżi traktat
między nami z ludem był jej wymysłem?
Lud wzreprawiednił się dla ma-

Тиме он спровођавање уред-
бова (hommes) привођује зрело-
ће? изј

Тиме он спровођавање уред-
бова (hommes) привођује зрело-
ће? изј

den lud zjadł :
 Powstał na cześć Mierysława II. we-
 dług Gaba habidawes, co w awerskiej
 Pacimie, jak Du-lange pod tym wyrazem
 uwy, przytoczył posiadanie obdarza-
 nych znawym, klauzy w na zdugi i
 poddanych (liberati, serwi) według legacji
 hronikarsa tristiti. Madsen nazywa ich
cipes, co, jak mnie mam, ożoby na
 awersie nie odróżnia znawym (1). Ktoś
 mający prawo poddanego nawet nymie-
 da przed szlachty (2), mógł bez wątpi-
 nia ich także przetrzeć na awersie.
 Lecz czy sprawowali prawy czy nie gwa-
 rowali prawy, mieli przychodzą do wie-
 cy, i świadczenia na niej składali (3).
~~... do pałacy~~
~~... do pałacy~~
 mędrze : przeciwieństwo (kiedy nie ^{owes} lud, nie-
 carwada z nim i szlachta, ~~...~~ Wra-
 da ~~...~~ i Kruśniew (4), Powód na do
 zjawiają.

Azby wazny. kreś
zanimio mieli,
powodu na do nie

2. ¹ ² ³ ⁴ ⁵ ⁶ ⁷ ⁸ ⁹ ¹⁰ ¹¹ ¹² ¹³ ¹⁴ ¹⁵ ¹⁶ ¹⁷ ¹⁸ ¹⁹ ²⁰ ²¹ ²² ²³ ²⁴ ²⁵ ²⁶ ²⁷ ²⁸ ²⁹ ³⁰ ³¹ ³² ³³ ³⁴ ³⁵ ³⁶ ³⁷ ³⁸ ³⁹ ⁴⁰ ⁴¹ ⁴² ⁴³ ⁴⁴ ⁴⁵ ⁴⁶ ⁴⁷ ⁴⁸ ⁴⁹ ⁵⁰ ⁵¹ ⁵² ⁵³ ⁵⁴ ⁵⁵ ⁵⁶ ⁵⁷ ⁵⁸ ⁵⁹ ⁶⁰ ⁶¹ ⁶² ⁶³ ⁶⁴ ⁶⁵ ⁶⁶ ⁶⁷ ⁶⁸ ⁶⁹ ⁷⁰ ⁷¹ ⁷² ⁷³ ⁷⁴ ⁷⁵ ⁷⁶ ⁷⁷ ⁷⁸ ⁷⁹ ⁸⁰ ⁸¹ ⁸² ⁸³ ⁸⁴ ⁸⁵ ⁸⁶ ⁸⁷ ⁸⁸ ⁸⁹ ⁹⁰ ⁹¹ ⁹² ⁹³ ⁹⁴ ⁹⁵ ⁹⁶ ⁹⁷ ⁹⁸ ⁹⁹ ¹⁰⁰ ¹⁰¹ ¹⁰² ¹⁰³ ¹⁰⁴ ¹⁰⁵ ¹⁰⁶ ¹⁰⁷ ¹⁰⁸ ¹⁰⁹ ¹¹⁰ ¹¹¹ ¹¹² ¹¹³ ¹¹⁴ ¹¹⁵ ¹¹⁶ ¹¹⁷ ¹¹⁸ ¹¹⁹ ¹²⁰ ¹²¹ ¹²² ¹²³ ¹²⁴ ¹²⁵ ¹²⁶ ¹²⁷ ¹²⁸ ¹²⁹ ¹³⁰ ¹³¹ ¹³² ¹³³ ¹³⁴ ¹³⁵ ¹³⁶ ¹³⁷ ¹³⁸ ¹³⁹ ¹⁴⁰ ¹⁴¹ ¹⁴² ¹⁴³ ¹⁴⁴ ¹⁴⁵ ¹⁴⁶ ¹⁴⁷ ¹⁴⁸ ¹⁴⁹ ¹⁵⁰ ¹⁵¹ ¹⁵² ¹⁵³ ¹⁵⁴ ¹⁵⁵ ¹⁵⁶ ¹⁵⁷ ¹⁵⁸ ¹⁵⁹ ¹⁶⁰ ¹⁶¹ ¹⁶² ¹⁶³ ¹⁶⁴ ¹⁶⁵ ¹⁶⁶ ¹⁶⁷ ¹⁶⁸ ¹⁶⁹ ¹⁷⁰ ¹⁷¹ ¹⁷² ¹⁷³ ¹⁷⁴ ¹⁷⁵ ¹⁷⁶ ¹⁷⁷ ¹⁷⁸ ¹⁷⁹ ¹⁸⁰ ¹⁸¹ ¹⁸² ¹⁸³ ¹⁸⁴ ¹⁸⁵ ¹⁸⁶ ¹⁸⁷ ¹⁸⁸ ¹⁸⁹ ¹⁹⁰ ¹⁹¹ ¹⁹² ¹⁹³ ¹⁹⁴ ¹⁹⁵ ¹⁹⁶ ¹⁹⁷ ¹⁹⁸ ¹⁹⁹ ²⁰⁰ ²⁰¹ ²⁰² ²⁰³ ²⁰⁴ ²⁰⁵ ²⁰⁶ ²⁰⁷ ²⁰⁸ ²⁰⁹ ²¹⁰ ²¹¹ ²¹² ²¹³ ²¹⁴ ²¹⁵ ²¹⁶ ²¹⁷ ²¹⁸ ²¹⁹ ²²⁰ ²²¹ ²²² ²²³ ²²⁴ ²²⁵ ²²⁶ ²²⁷ ²²⁸ ²²⁹ ²³⁰ ²³¹ ²³² ²³³ ²³⁴ ²³⁵ ²³⁶ ²³⁷ ²³⁸ ²³⁹ ²⁴⁰ ²⁴¹ ²⁴² ²⁴³ ²⁴⁴ ²⁴⁵ ²⁴⁶ ²⁴⁷ ²⁴⁸ ²⁴⁹ ²⁵⁰ ²⁵¹ ²⁵² ²⁵³ ²⁵⁴ ²⁵⁵ ²⁵⁶ ²⁵⁷ ²⁵⁸ ²⁵⁹ ²⁶⁰ ²⁶¹ ²⁶² ²⁶³ ²⁶⁴ ²⁶⁵ ²⁶⁶ ²⁶⁷ ²⁶⁸ ²⁶⁹ ²⁷⁰ ²⁷¹ ²⁷² ²⁷³ ²⁷⁴ ²⁷⁵ ²⁷⁶ ²⁷⁷ ²⁷⁸ ²⁷⁹ ²⁸⁰ ²⁸¹ ²⁸² ²⁸³ ²⁸⁴ ²⁸⁵ ²⁸⁶ ²⁸⁷ ²⁸⁸ ²⁸⁹ ²⁹⁰ ²⁹¹ ²⁹² ²⁹³ ²⁹⁴ ²⁹⁵ ²⁹⁶ ²⁹⁷ ²⁹⁸ ²⁹⁹ ³⁰⁰ ³⁰¹ ³⁰² ³⁰³ ³⁰⁴ ³⁰⁵ ³⁰⁶ ³⁰⁷ ³⁰⁸ ³⁰⁹ ³¹⁰ ³¹¹ ³¹² ³¹³ ³¹⁴ ³¹⁵ ³¹⁶ ³¹⁷ ³¹⁸ ³¹⁹ ³²⁰ ³²¹ ³²² ³²³ ³²⁴ ³²⁵ ³²⁶ ³²⁷ ³²⁸ ³²⁹ ³³⁰ ³³¹ ³³² ³³³ ³³⁴ ³³⁵ ³³⁶ ³³⁷ ³³⁸ ³³⁹ ³⁴⁰ ³⁴¹ ³⁴² ³⁴³ ³⁴⁴ ³⁴⁵ ³⁴⁶ ³⁴⁷ ³⁴⁸ ³⁴⁹ ³⁵⁰ ³⁵¹ ³⁵² ³⁵³ ³⁵⁴ ³⁵⁵ ³⁵⁶ ³⁵⁷ ³⁵⁸ ³⁵⁹ ³⁶⁰ ³⁶¹ ³⁶² ³⁶³ ³⁶⁴ ³⁶⁵ ³⁶⁶ ³⁶⁷ ³⁶⁸ ³⁶⁹ ³⁷⁰ ³⁷¹ ³⁷² ³⁷³ ³⁷⁴ ³⁷⁵ ³⁷⁶ ³⁷⁷ ³⁷⁸ ³⁷⁹ ³⁸⁰ ³⁸¹ ³⁸² ³⁸³ ³⁸⁴ ³⁸⁵ ³⁸⁶ ³⁸⁷ ³⁸⁸ ³⁸⁹ ³⁹⁰ ³⁹¹ ³⁹² ³⁹³ ³⁹⁴ ³⁹⁵ ³⁹⁶ ³⁹⁷ ³⁹⁸ ³⁹⁹ ⁴⁰⁰ ⁴⁰¹ ⁴⁰² ⁴⁰³ ⁴⁰⁴ ⁴⁰⁵ ⁴⁰⁶ ⁴⁰⁷ ⁴⁰⁸ ⁴⁰⁹ ⁴¹⁰ ⁴¹¹ ⁴¹² ⁴¹³ ⁴¹⁴ ⁴¹⁵ ⁴¹⁶ ⁴¹⁷ ⁴¹⁸ ⁴¹⁹ ⁴²⁰ ⁴²¹ ⁴²² ⁴²³ ⁴²⁴ ⁴²⁵ ⁴²⁶ ⁴²⁷ ⁴²⁸ ⁴²⁹ ⁴³⁰ ⁴³¹ ⁴³² ⁴³³ ⁴³⁴ ⁴³⁵ ⁴³⁶ ⁴³⁷ ⁴³⁸ ⁴³⁹ ⁴⁴⁰ ⁴⁴¹ ⁴⁴² ⁴⁴³ ⁴⁴⁴ ⁴⁴⁵ ⁴⁴⁶ ⁴⁴⁷ ⁴⁴⁸ ⁴⁴⁹ ⁴⁵⁰ ⁴⁵¹ ⁴⁵² ⁴⁵³ ⁴⁵⁴ ⁴⁵⁵ ⁴⁵⁶ ⁴⁵⁷ ⁴⁵⁸ ⁴⁵⁹ ⁴⁶⁰ ⁴⁶¹ ⁴⁶² ⁴⁶³ ⁴⁶⁴ ⁴⁶⁵ ⁴⁶⁶ ⁴⁶⁷

L w jeryku czeskim

1 w dyplomatach pu
Furcine piżamy i w
myślano mióje i w
Cames i my-
wzajem dym i w dypl-

Edward
denkw
wilt
1629)

(2) Potentilla Kry-
winsky origina-
rium, ob liberati-
onis tempore seu
videre emanipal,
emanipalum
luculentum, lac-
plodatum equis-
ium proterda un-
bitilam, nimirum
materie u. Kall
179. (Wv. Bro.
Przech.).

(3) R. 1197. u. Ryph.
I. 5. ois 2 hi
hid uic uicort mo
vi: perplurimas
personas subli-
mes ac humi-
les convocavi
caram agitante
multitudine.

(4) Wralislaviciis re
gionis magnator,
septem alios cum
vicenarium, Galus
141. 145.

(*) M. 11731. a 2 v.
av. 98. Veliz ca
mes. Sigehardus
comes. Thomas
pau v. 894. Sa-
vilgor comes
cazzello Beau.

[illegible]

(1) Barnwa. - Lengznie.
Prawa porp. III.
F. 4. F. Sudziński.
1886. Sudziński re-
czywił: i mylił
wyrażenie Gratia
Gratia, Kamot
w edycjach Lin-
dę porp. wydru-
cie rajzja.

~~Григорий~~
в кмиці ррр.
пннна,

↑ Wielki gig rukar w
Palace ju na Chrob
qu niele i uwar wiegi
znawozu Madra z
przed chrobawym odleg
glawny ku gig gig
cym harda
lewa i uwar hardy
poni zany kniciu

Р. А. Ахметовича

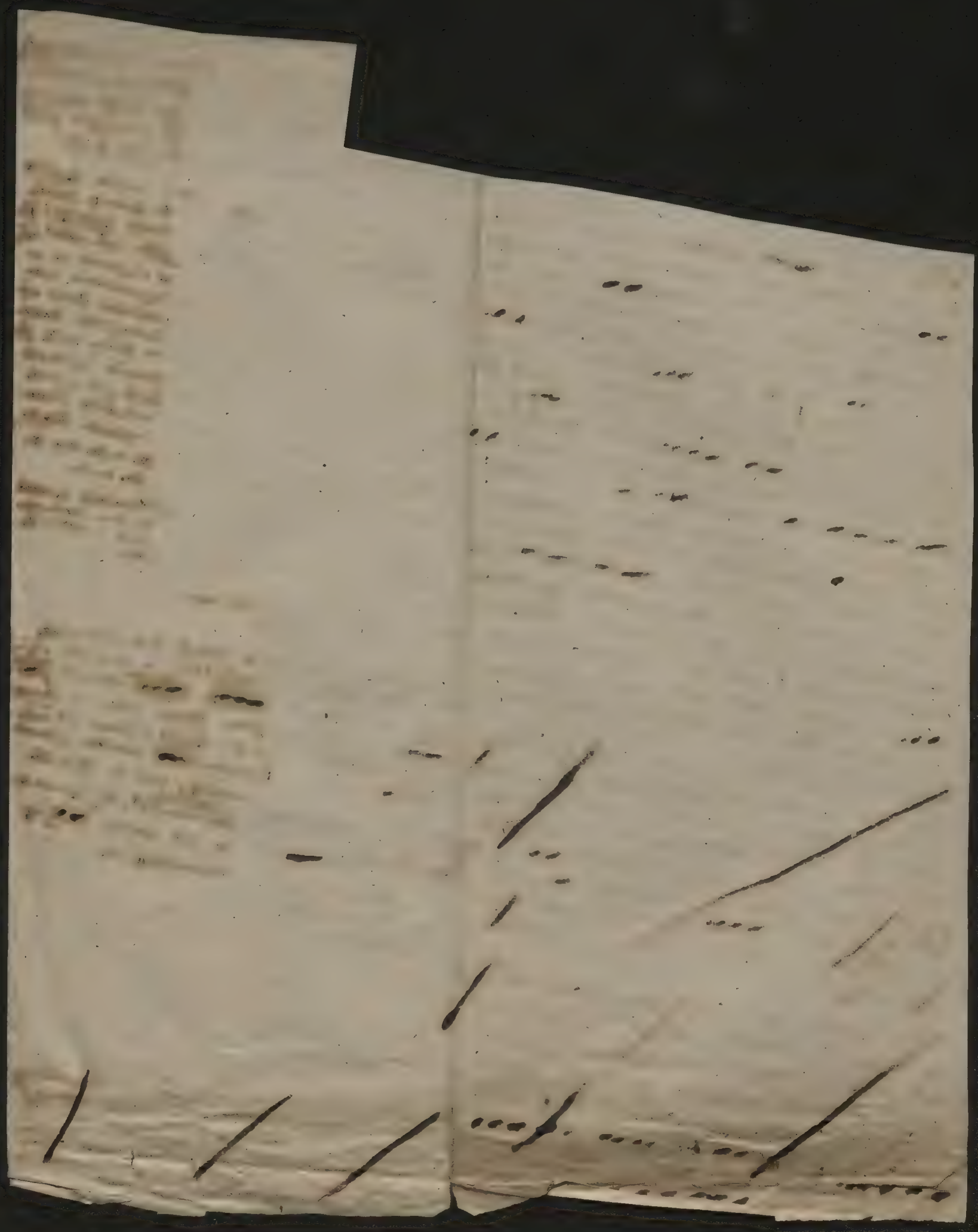
L. Dawns

~~Wszystko co było w tym domu i w tym kraju
pożarowi poświęciłem. Wszystko co było
w tym domu i w tym kraju poświęciłem.
Wszystko co było w tym domu i w tym kraju
pożarowi poświęciłem. Wszystko co było
w tym domu i w tym kraju poświęciłem.~~

Przypuszciliśmy nawet że wywar Knieci
w rabinu ramińskiego jestna wiadoma
we krótkim czasie odhutego wyrytami do
bore (i) i że wywar ten był już za po-
ganizacji czasu w obioze na tej stronie
Karpach, do i za aliczności nuiemania
nego " zlozenu" z dwiema i trojmi Knieci
a grolnego Kniecia nie obala. Mied
alkaniem wywaru ten, ruanz z tej strony
Karpach za poganielwa, ruihuai' na-
stojnie, gdy edowianich comes zachod
sieg do rozpuszczania, a z go ruihuai,
za powodem edowianich ob rradku,
grolni Kniecia wywarow zupetnie.

(1) Pator arlyhu Pamieniki ranicne wa-
rogodne na str. 441-442 domu I. Potorai-
lowi Towarz. przyjaciel nauk pism. anief-
czny.

Kmieć

NOWY POGLĄD NA ZNACZENIE WYRAZU
KMIEĆ I JEGO WYROZUMIENIE.

PRZEZ

W. A. MACIEJOWSKIEGO.

L W Ó W.

Z Drukarni Zakładu Narod. im. Ossolińskich.

1866.

(Odbitek z tomu IX Biblioteki Ossolińskich).

NOWY POGLĄD NA ZNACZENIE WYRAZU KMIEĆ I JEGO WYROZUMIENIE.

Włosy na głowie zapuszczać i nosić je długo, było u ludów starożytnych i średniowiekowych oznaką praw obywatelstwa a nawet godności. Długowłosy obywatel grecki, *kometes*, od wyrazu *κόμη* (włosy) zwany, odegrał przez to miano rolę ważną w hierarchii urzędniczej tych ludów, które wyrazów, na oznaczenie godności piastujących ją mężów, z jego mowy dobierały. Ztąd powstał dacki a może dawniejszy od niego scytyjski *kometes*, i stał się mianem ogólnem dla obywatelów, po kapłanach, w kołpaki strojnych, drugie miejsce w poczcie krajowej ludności zajmujących. Skrócony ten wyraz o sylabę jedną *κόμης* zszedł się z podobnie brzmiącym, ale innego wcale źródłosłowu będącym łacińskim, który już towarzysza urzędniczących mężów, już urzędnika najwyższą, wysoką, średnią i niską, a nawet bardzo niską (*comes civitatis*, burmistrz), godność piastującego oznaczał, i który na całym złaćcinionym zachodzie sływał pod nazwą *comes*¹⁾. Dostawszy się i

---

¹⁾ Porównaj dzieło trzytomowe, które pod napisem: Charikles

do Słowian oba te wyrazy, zeszyły się u nich z innym jeszcze, który brzmiąc *κηρύτος* ma zupełnie odrębny źródłosłów. Zkądby się wziął, opowiem. Swoobodnego stanu mężowie mieli prawo zapuszczać długie włosy na głowie, ale zdobić te włosy godziło się samej tylko starszyźnie *πρεσβύτεροι*, z tej zapewne przyczyny, że ona na tę ozdobę zapracowała. Tak było u Ateńczyków według Tucydidesa I, 6, tak u wszystkich, z tego co oni, czyli z jońskiego szczepu pochodzących ludów. Toż samo o Swewach Tacyt zauważywszy¹⁾, nie przepomniął dodać, że kto u nich był na towarzysza powiatem rządzącego urzędnika z pomiędzy ludu *ex plebe* wzięty, ten, nosząc zaszczytne komesa miano, wtedy się dopiero ozdobniejszym od reszty ludu odznaczał włosów uplotem, gdy sam urzędnikiem tym został²⁾. Zapracowawszy na ten w kraju najwyższy zaszczyt, czemuż się kmetem nie nazywał? Odpowie na to, kto rozważy co powiem.

Domyślałem się niegdyś³⁾, że kmet z łacińskiego się *comes*, przez wyrzutnię *o* i zamianę *s* na

---

przez W. A. Bekera napisane, w powtórznem wydaniu od K. Fr. Hermana wyszło w Lipsku 1854 (patrz III, 234 i następne), i z niem zestaw dzieła pisarzów greckich czwartego po Chrystusie wieku; w słowniku Barnaby Brissoniusza, tudzież łacińskie średniowieczne od Diukanża (*Du Cange*) p. w. *comes* przywiedzione.

¹⁾ Tacyt w Germanii 39 mówi: *insigne gentis obliquare criminem nodoque substringere. Principes et ornatiorem habent.*

²⁾ Tacyta Germ. 39, z czem wydana przezemnie historia prawod. I § 371 przyp. 5 tudzież § 444 porównaj.

³⁾ Pierwotne dzieje Polski i Litwy w Warszawie 1846 wydane. Porówn. str. 215.

t rozwinął. Teraz upewniam się, że raczej z wyrazu *κμήτος* powstał i domysł swój na tej okoliczności opieram, że gdzie grecki język na słowiański, przez tłumaczenie pisma św. z tak zwanej recenzyi carogrodzkiej a nie z wulgaty zrobione, wpływ swój wywarł¹⁾, tam tylko rzeczony wyraz był naprzód w obiegu. Zkąd łatwo pojąć, czemu kmet nasamprzód w kraju Czechów, którzy z przedkarpackich po Morawianach wpływowi obrządku słowiańskiego pierwsi ulegli, a po nim w Małopolsce i na Szlązku, na tenże wpływ wystawionych, wystąpił²⁾. Uległa wpływowi temu nawet pieśń od Wojciecha św., obrządku łacińskiego z tej strony Karpat rozkrzewiciela, złożona, do której, po skonie świętego męża, nie wiadomo kto dorobił zwrotkę, i do niej „Adama, bożego kmecia“ wtrącił³⁾.

¹⁾ Szafarzyka Rozprawy od Herm. Jireczka wydane w Pradze 1865. Patrz str. 226, 228, 238.

²⁾ W pieśni sąd Libuszy, tudzież w najstarszym przekładzie czeskim Psalterza (patrz Szafarzyka *die ältesten Denkmäler* stronica 87) stoi wyraz kmet tam właśnie, gdzie w takimże przekładzie polskim (psalm 104 w Psalterzu Małgorzaty) star (za stary) czytamy. Toż samo o ułamkach tłumaczenia pisma świętego na język czeski (patrz Jireczka *Slovańskie pravo* w dwóch tomach w Pradze 1863—4 wydane. Porówn. I str. 199) wiedzieć należy. Wyraz kmet występuje na koniec w spisie wyrazów, z rękopisów starych (mianowicie z tak zwanego *Glagolita Clozianus*, od Kopitara we Wiedniu 1836 wydanych) różnej treści wyjętych.

³⁾ Patrz o tej pieśni Pismiennictwo Polskie odemnie wydane I str. 314. Bartosz Paprocki w herbach rycerstwa wyd. 1584 na str. 12 przytacza dyplom z roku 999, który opiewa między innymi: *Cmetones vero si se vulneraverint et occiderint, per Abbatem et Judicem ipsius judicentur et condemnentur, et condemnati recipian-*

Poszło ztąd, że gdy kmet w częstkach pisma św. przez Cyryla i Metodego z greckiego tekstu tłumaczowych figuruje, przeciwnie w przekładzie polskim z recenzyi włoskiej czyli z wulgaty dokonanym, nie znachodzi się wcale. Ja przynajmniej nie mogłem go dostrzedz w tym przekładzie, z ułamków mi znanym.

Mniemałem, że kto się weźmie do czytania, com w Historji prawodawstw o kmieciach powiedział, obznajomi się z tem, com poprzednio wyrzekł o nich: alem się w swem mniemaniu zawiódł. Sam nawet Lelewel, do czego się przyznał¹⁾, nie zrobił tego. Dowód na to stawia list jego, po wyjściu trzech pierwszych tomów Historji prawodawstw do mnie pisany, w którym się między innemi wyraził: „za Libuszy siedzieli w kole kmiecie, a z instytucyi imperyi rzymskiej znowili się *comites*: więc to jeden wyraz. Co za etymologia! a z nią wywraca się naczynie, i przez kominy wszystkich chat wieśniaczych zalewa milionową przestrzeń. Tak się Wam podobało“. Na toż samo wychodzi Szafarzyka zdanie, który roku 1859, a więc po wyjściu owych tomów historyi, narzekał na to, „że dotąd nie wyjaśniono dostatecznie, co rzeczywiście znaczyli kmiecie²⁾“.

W takim stanie rzeczy uważam być potrzebnem, myśl swą, w dziełach poprzednio wydanych, a mia-

tur. Dalej stoi w nim: *Villas et tabernas locent jure, qualicunque volunt, pro suae libito voluntatis*. Na pierwszy rzut oka dostrzedz łatwo, że bazgranina ta jest zmyślona.

¹⁾ Historja prawodawstw I § 549—551.

²⁾ Szafarzyka Rozprawy od Jireczka wydane. Patrz str. 153.

nowicie w moich Pamiętnikach, w Pierwotnych dziejach Polski i Litwy, tudzież w artykule do Dziennika Warszawskiego z roku 1853 numerze 53—4 podanym, nakoniec w Historji prawodawstw obu wydań, rozwiniętą, raz jeszcze krótko zebrawszy i nowemi ją badaniami wsparłszy, wynurzyć, a w niej opowiedzieć o kolejach losu, jakie kmiecie przeszli. Po czem zdanie swe o wywodzie nazwiska kmieci otworzę.

Ludy w średniowiekowej Europie, od źródeł Dunaju i Łaby aż do uścia rzek tych do morza, tudzież nad Wełtawą i Wisłą mieszkające, miały pierwotnie rząd gminny, naprzód przez gromadę z swego ramienia wybierany, następnie przez zwierzchnią władzę krajową z góry im narzucany. Jeden z nich zwał się niezawodnie, lub przypuścić można, że się nazywał setnikiem; drugiego mianował Tacyt *comes*. Nazwa ta mogła być skróceniem wyrazu *comes*; kmiecia atoli, zdaniem mem, nie oznaczała *weale*. Zdanie to popierają dyplomy krajów tych, które były dawnych Swewów siedliskiem. Przejrzałem zabytki ich języka, przejrzałem dyplomatury Dytmarsów, Lauenburga, Holsztynu, Saxonii, Turyngii, Łużyc, Pomorza, Meklenburgii, i w nich, a mianowicie w ostatnim, samego tylko setnika ¹⁾ zmiankowanego znalazłem. Nie mogło być inaczej. W te strony nigdy obrządek słowiański, a z nim pisma św. przekład nie zawitał. Opowiadając religję chrześcijańską tutajszym Słowianom zachodni kapłani, z łacińskich im

¹⁾ W słowniku łużyckim, który Pful wydaje w Budziszynie, czyta się nie setnik, lecz wyraz stotnik. Setka nazwana tu jest stotnina.

Tę nazwę setnik wprost z dawny upamiętnia
się w tych słowach: on kiedy, siedem
z tych wyrazów nie byłoby kmiecia w
tych słowach, gdyż on tu, od czasu
jak tu germanizacja zaczęła panować,
nie można znaleźć.

ziąg słowo boże wykładali. Nie było więc możliwości dla nazwy kmiecia dostania się w te strony. Wyras komet, jeżeli był w użyciu, musiał pójść w zapomnienie, po rozpostarciu panowania nad Saxonami przez Franków. Wtedy bowiem frankoński komes zaczął władać w powiecie, a pod nim był setnik, w sprawowaniu sądownictwa jego wyręczyciel, przez niego tudzież miejscowego biskupa uposażony ¹⁾. Czy znowu ten miał zastępcę? tego nie wiemy. Pewną atoli jest rzeczą, że za czasów rzymsko-niemieckiego cesarstwa sprawujący u Saxonów najwyższą władzę powiatową urzędnik nazywał się grafem, *Grewe*, *Grebe*, jego zastępcą w sprawach sądowych powiatowym grafem *Gograf*, a lud wiejski sądzący urzędnik starostą się chłopskim *Burmester* mianował. Tak więc nie było pola, na któremby występując *komes*, mógł się rozwinąć i utrwalić, gdy frankoński *comes* rozpostarłszy się samowładnie, wszelki inny, podobnie brzmiący tytuł, zagłuszał. Nie mając tu żadnego dla siebie na przyszłość widoku *comes*, powędrował dalej, do Czech, na Szląsk i do Polski. Lecz i tu nie powiodło się jak mniemał. Kmet był tego przyczyną.

¹⁾ W dziele *Meklenburgisches Urkundenbuch herausgegeben von dem Verein für meklenburgische Gesch. und Alterthumskunde I Band. Schwerin 1863* czytamy w dyplomie z roku 1167 nr. 88: *duo mansi, qui settincke vocantur, liberi semper erunt et absque gravamine*. Tamże w dyplom. z r. 1230 - 40 nr. 375 *in qualibet villa duodecem mansos aut ultra habente episcopus duos, comes duos ad jus quod settincke vocatur, prastare tenentur, si vero minus duodecem, uterque eorum unum prestatit*. Podobnie niegdyś było w Anglii, o czem Du Cange pod wyrazem *Hundred* — *Setena*.

L munitwie. Nawet wyraz

Powiedzieliśmy co drugiego po obu stronach Karpat wzniosło i upośledziło. Zmienił się dawny obyczaj. Już nie długie włosy ale krój i kolor sukni, lub rycerskie od zachodniej Europy przejęte oznaki, wyróżniały mężów znakomitych od ludu. Już Czesi, Bośniacy, Polacy itd., ilekroć im w rodowitym języku zacność męża wypowiedzieć przyszło, mówili o nich, że sobie na cześć w narodzie zapracowawszy, na znakomitych wyrobili się ludzi, i bez względu na to, czy urząd sprawując, czy chodząc około roli zasłużyli sobie na powszechny szacunek, kmiećmi ¹⁾ ich zwali. Utał się przez to ów wyraz w urzędowej i potocznej mowie.

W Czechach przybywali na sejm lechy, władzyki, kmiecie. Pierwsi z drugimi rozważali, co im przedstawił monarcha, a rozważywszy objawiali narodowi, co uradzili. W przypadku gdy im do rozstrzygnięcia spór podano prawny, a po ogłoszeniu wyroku monarcha nie przeciw niemu nie wyrzekł, łajala go wtedy z wyroku niezadowolona strona. Wówczas występując kmiecie w obronie prawa i monarchy, łajali nawzajem tego, co na sąd nie chciał przystać. Przyczyniali się przez to do utrzymania w swej mocy wyroku. Tak mówi pieśń, sądem Libuszy zwana, która jest najstarszym języka czeskiego pomnikiem. Widać z niej, że owi kmiecie zajmowali miejsce dzisiejszych niby radców, niby komisarzy monarszych, wydelegowanych na sejm od rządu, by za nim orę-

---

¹⁾ *Κμήτος, κμήτοι* od *κἄνω, κἄνω*, pracuję, usilnej pracy dokładam, zabiegam.

dowali. Dalsze sejmy, których treść Jireczek¹⁾ od roku 1037 aż do 1281 opowiedział, odbywały się w obec czoła narodu, które panowie i szlachta, a od roku 1281 i mieszczenie stanowili: w tym bowiem roku przypuszczono obywatelów miast obwiedzionych murem czyli królewskich do publicznych narodu obrad. Zastanawiają w gronie sejmujących zasiadający na niektórych sejmach komesowie, zastanawiają i kmiecie, którzy jak widać z kronikarzy, nie na każdym z tej, jak mniemam, przyczyny siedzieli, że się nie zdawała monarsze bytność ich zawsze potrzebną. Nagradzając im ten ubytek król i sejmujące stany, sądownictwo im powierzyli najwyższe. Niżej rozwiemy się o tem.

Inszy obrót wzięli polscy kmiecie. Według pieśni „Bogarodzica“ zasiadał Adam, ojciec ludzkiego rodzaju, na wiecu (radzie) bożym, radząc o dobru swych dzieci. Miał Bolesław Chrobry 12 mężów do rady, miał ich i Krzywousty w niewiadomej liczbie. Tajne sprawy kraju z nimi rozważał pierwszy, drugi zeznawał o sobie, że powszechna wola tej rady krępować monarszą samowolę jest prawomocna. Powierników tych i doradców gdy po prostu kronikarz *comites* zowie²⁾, przeciwnie wiąże mazowiecki w XIII i XIV wieku nie tylko ich komesami lecz i kmiećmi tytułuje. Oba tytuły nosił i jeden z ziemskich urzędników krakowskich w XIV stuleciu³⁾.

¹⁾ Słowańskie prawo II, 130 nastp.

²⁾ Kronika Gała wydanie Bandtkiego str. 67, 77, 256.

³⁾ Historia prawodawstw V § 126, II, 260 w przypiskach.

Jednem i drugim mianem bośniackie¹⁾ tudzież węgierskie tytułują obu urzędowe akta; albowiem ci, którzy się tylko *comites* nazywali na Węgrzech, kmiećmi od Rusi mianowani bywali. Wątpić o tem nie można, że tak w Kijowie jak i we Wielkim Nowogrodzie w gościnie kmiecie przebywali, i że Moskwa nie znała ich wcale. Jest i to pewna, że na Litwę dostali się z Polski, ale nie szlachta lecz ludowi kmiecie²⁾. Zważmy na losy, jakie ci przeszli.

Znakomici obywatele, którzy sobie przez usilne starania największy szacunek w narodzie zdobyli, wszedłszy do rady monarszej, zostawili mniej znakomitych poza sobą daleko. Ztąd poszli ludowi *comites*, w grodach i siolach zamieszkali, kmiećmi zwani³⁾, właściciele i czynszownicy. Byli w republikach i monarchiach po obu stronach gór karpackich. Znani są ze statutu winodulskiego i polickiego, w tomie pierwszym (§ 310, 314) Historji prawodawstw wspomnionego; znani i z dyplomatarjuszów szląskiego,

¹⁾ Dyplomy z roku 1240 w Miklosicha *Monumenta serbica*, *Viennae* 1858 nr. 35—3.

²⁾ Patrz Miklosicha *Lexicon*, *Vindobonae* 1862—5 i *Słownik imperatorskiej akademii nauk*, *Sanktpeterb.* 1847 p. w. kmet. *Historja prawodawstw* IV § 174, Karamzyna w rejestrze p. w. *kmeti*, *kmetle*, *kmetstwo*.

³⁾ *Comites* polskich grodów Głogowa, Gniezna, dawni *majores et seniores civitatis*, w kronice Gala 212, 267, 163. Są to w *Monumentach serb.* nr. 237 pod r. 1400 wymieni *gradu kmetije*. W czeskich pieśniach XIII, XIV wieku pod nazwą *Starobyła* składanie w Pradze 1817 i następ. w sześciu tomikach wydanych stoi (I str. 2, 82) *usi stary kmet, nektery pan gmage (ma) kmete bohateho*.

mazowieckiego, polskiego. Byli to zubożali szlacheckich nawet rodów potomkowie, byli i gminnego pochodzenia ludzie. Jedni i drudzy pod nazwą komosów i kmieci siedzieli na rolach do komosów i kmieci szlachty należących¹⁾. Czemże się stało, że taki obrót wzięli?

Za najściem do Czech, na Szląsk, do Mazowsza i do Polski niemieckiej na magdeburskiem prawie osadzonej ludności, byłaby krajowa zesła na czeladź folwarczną, wypychana przez obcą, bogatszą, większe czynsze płacić mogącą, a z nią byłoby znikło ludowe kmieństwo, gdyby polscy i czescy monarchowie nie byli jej temże kmieństwem zainteresowali; gdyby cudzoziemską ludność nie wciągnęli w koło instytucyj krajowych, odwołując od trzymywania się upornie prawa, które z sobą przynieśli. W skutek czego utworzyła się w Czechach nowa ławica ludowego kmieństwa w miastach i na wsiach, i powstawać zaczął stan trzeci krajowego obywatelstwa, na sejmie przez mieszczan, od czasów króla Otokara (roku 1282) reprezentowany, który się tamże na piękne rozwinął, a w Polsce, choć się tu lepiej wzięto do rzeczy, rozwinąć nie mógł. Tu nietylko mieszczan²⁾ lecz i sołtysów przez rycerskie prawo pobratano ze szlachtą; zkad się dużo namnożyło po

---

¹⁾ Patrz nader ważne dyplomy dobrzyński z roku 1329 i małopolski z roku 1340 w dyplomatarjuszu Rżyszcz. II nr. 481 znajdujący się, i w Historji prawodawstw II § 260 w przypisku wspomniony.

²⁾ Roku 1282 zakładając w dzisiejszym cyrkule bocheńskim w Galicyi [austryjackiej] miasto Brzeźnicę powiedziano (u Rżysz.

miastach i wsiach kmieci. Tu nie obruszano się na to, że miejska starszyna pyszniła się tytułem nad szlachectwo wyższym¹⁾.

Wszystko ma swój kres, poza który gdy przejdzie, upada. Przez wiślickie prawodawstwo podzielona na klasy szlachta, dążyła do równowagi, usiłując wprowadzić w używanie praw szlachectwa każdego, coby ziemski majątek posiadał na własność. Wyforowani przez to z rzędu szlachty czynszownicy kmiecie upadli, i w poddaństwo w Polsce, za Karpatami i w Czechach przeszli²⁾. Dziś dźwigają się z upadku w Serbii i Czarnogórze; ale w Bośni, i wszędzie tam gdzie panują Turcy, podźwignąć nie mogą. ³⁾ Szeroce się o tem w Historii prawodawstw rozwiodłszy, zakończę ten artykuł poglądem na wywód, który najnowsi pisarze słowiańscy podali o nazwie komesów i kmieci.

Słownikarze zwrócili na źródłosłów wyrazu kmieć

III, 128) *kmethones, qui agros non habuerunt, unum scotum argenti usualis de qualibet area persolvant.*

¹⁾ „Comes, grabia, wójt wyższego prawa, grabstwo, *comitatus, comitia*,” stoi w słownikach prawn. XV wieku, u Lelewela w Polsce śr. wiek. IV, 233 i w Historii prawodawstw VI, 411.

²⁾ Obok Historii prawodawstw porównaj o nich świeżo w serbskim Białogrodzie sposobem alfabetu ułożone przez Danicza wydane dzieło pod napisem: *Rječnici iz knizewih starina srpskih napisao B. Daniczi*. Patrz artykuły *kmiet nie servus, kmet subiectus, vasallus*.

³⁾ Patrz o znaczeniu wyrazu *kmet* napisany przez Wuka Karadzicza artykuł, który pomieścił Miklosich w swoim piśmie zbiorowym (*Slawische Bibliothek* we dwóch tomach w Wiedniu 1851 nstpn. wydane dzieło). Porówn. I. 85 i nstpn.

uwagę pierwsi. Linde, wywodząc go od κομήτης (włosisty) odgadł, choć nie zupełnie, prawdę: κομήτος albowiem uszedł jego uwagi zupełnie. Jungman wyraz κομήτης (od κόμη, wieś) nasuwając, dodał, że i słynny za czasu rzymskich cesarów comes być może jego źródłosłowem. Zauważył Szafarzyk ¹⁾, że wywód ten nie jest na dostatecznych dowodach wsparty. Mimo to Jireczek ²⁾ κόμη w znaczeniu *pagus*, *vicus*, wzięwszy, i z nim łaciński wyraz *comes* jako spółznaczący zestawivszy, przez różne przeprowadził go zmiany. Mniema, że naprzód znaczył gospodarza, władkę, naczelnika rodu, radcę ziemskiego, rolnika starca, a to z przyczyny tej, że ludzie podeszli wiekiem obowiązki radców sprawować zwykli. Mniema nakoniec, że przez koleje do tych podobne przechodząc niegdyś u południowych Słowian kmieć, znaczył oraz sędziego i bojara.

W tym wywodzie jest fałsz pomieszany z prawdą i rzecz przedstawiona anachronicznie. Ile wiem grecki κομήτης mieszkańca wsi i mieściny a nigdy naczelnika nie oznacza: ten bowiem nazywa się κομάρχος, πολιάρχος, co naszemu wójt, jak dobrze wyraz ten Mrongowius ³⁾ przełożył, odpowiada. Ile też wiem, nigdy rzymski *comes* toż co *kmet* nie znaczył: tamten bowiem był towarzyszem urzędnika lub urzędnikiem, ten radcą, a po rozkolonizowaniu obcych osadników u zachodnich Słowian sędzią został. Dopiero

¹⁾ W *Aelteste Denkmäler* 87.

²⁾ *Słowańske pravo* II, 135.

³⁾ Słowo Xenofonta o wyprawie wojennej Cyrusa IV, 5 § 24 itd.

pod panowaniem Franków *Grafio, comes*, naczelnym powiatu urzędnikiem tak w Galii jak w Germanii, a na koniec panem feudalnym, ale nigdy u Słowian, nie został. Kiedy się z czasem zaczęło zanosić na to, że w Polsce około roku 1420 miał się przedziernąć w niemieckiego Grafa, grabią (hrabią) nazywanego, nie doszedł do tego co sobie życzył, i w powziętych zamiarach upadł ¹⁾.

Myli się Karol Szajnocha ²⁾ mniemając: „że tytuł ten *comes* służył przedewszystkiem kasztelanom, że polski wyraz pan godzien w istocie służyć mu za tłumaczenie, że pominąwszy kroniki a patrząc na same dokumenta, znachodzimy ten wyraz naprzód w Małej Polsce roku 1163, że znacząc pierwotnie tyle co hrabia, spowszedniał wraz z komesem dopiero wtedy, gdy przyszedłszy z Małej do Wielkiej Polski stał się tam własnością całej ubogiej, ale hardziej i żadnemu małopolskiemu „panowi“ nie ustępującej w zaszczytach braci szlacheckiej.“ Myli się, powtarzam, albowiem wyraz *comes* wcześniej występuje w dyplomach wielkopolskich niż w małopolskich ³⁾. W nich to, tudzież w szlaskich, będąc tytułem prężnym, nie tylko właścicielom ziemskich majątków, ale i czynszownikom, jak wyżej powiedzieliśmy, służy.

¹⁾ Patrz *Historia prawda*. IV § 100, 172, 180. Klasyczne o tem jest w Długosza *kronice* XI, 426 miejsce.

²⁾ *Jadwiga i Jagiełło* we Lwowie 1855 w trzech tomach. Patrz I 49, 372-3 wyd. pierwsze.

³⁾ R. 1153 *his comitibus*, r. 1155 *Bartholomeus comes cum uxore et filio*; pod r. 1145 dziesięciu wymieniono *comites*, u Rysz. I nr. 2, 3, II nr. 436.

Nie będąc zadowolony ani ze swego objaśnienia wyrazu *kmet*, ani też przekonania o tem nie nabrawszy, że go inni pisarze objaśnili należycie, wołał Szafarzyk ¹⁾ wykład rzeczy czasowi zostawić, niż, jak to uczynił Lelewel (wnet to wyjaśnię), wyobraźni popuściwszy cugle, brać błąd za prawdę. Nie przeczuwał tego, że ja, iż tak powiem, trzyma w garści; właśnie bowiem powołany przezeń dyplom z r. 1396 stawia na to dowód, że gdy kmieć radcą być monarchy i gminy przestał, wtedy został sędzią, i był nim, dopóki sądy kmiece i sołtysie znaczenie miały ²⁾. Zetknął się przez to, ale bardzo zdaleka, z owymi w ustawie salickiej pod nazwą ławników, w charakterze mężów prawdy, tudzież ludzi dobrych i łagodnych obyczajów, występującymi rachinburgami ³⁾, i odtąd zaczął stanowić ławę, sąd najwyższych, średnich i najniższych sędziów. Na to samo więc Czechom, na co Frankom przyszło. Bo kiedy ci, jak się to wyżej przy zmianie o komesach nadłabańskich wspomniało, nie wiedzieli, co począć z słowiańskimi setnikami, dali im ten sam, co Czesi kmieciom swoim kierunek. Król, jako najwyższy sędzia całego państwa, wybierał na sejmie po jednemu z każdego kraju (cyrkułu), na które się Czechy dzieliły (było wszystkich dwanaście); wybierał zaś z ro-

¹⁾ *Die ältesten Denkm.* 90.

²⁾ *Hist. prawod.* V § 301-6.

³⁾ Rachmani w *Hist. prawod.* III § 282, w kapitularzach Karola Wielk. (u Eichorna w *Deutsche Staats und Rechtsgesch.* I § 164 przypis *b) scabini, boni, veraces et mansueti*, w dyplomie króla czeskiego Zygmunta (u Szafarz. w *älteste Denkm.* str. 87.) *Lantscheppfen die man nennet kmety*, są nazywani.

dów dziedziczne prawo do tego mających. Z wybranymi sędzili wspólnie ci panowie, którzy z mocy organizacyi sądowej prawo zasiadania na sądzie ziemskim mieli. To też dyplom z roku 1396 kmieci państwowymi ławnikami (*die Lantscheppfen*) nazywa. Rokiem od niego młodsze urzędowe pismo, tudzież zabytki czeskiego prawa z XIV pochodzące wieku¹⁾, domyślać się pozwalają, że instytucja kmiecia częścią się do niemieckiego częścią do słowiańskiego nachyliła sądownictwa. Bywali u Niemców dziedziczni sędziowie, i takimi zostali rzeczeni Czechów kmiecie. Bywało od czasów najdawniejszych u Słowian, a osobliwie u Polaków, że sędzia wybierał sobie z widzów na sądzie przytomnych pomocników, o których uczciwości i zdatości miał przekonanie²⁾. Dziedziczni czescy kmiecie, skoro z nich ile było potrzeba wybrał król i na sędziowskim posadził ich krzesła, obowiązani byli sądzić, aż ich nie zluzowano. Wybrani na raz jeden drudzy ci sędziowie nie sędzili, jeżeli ich po raz nie wybrano drugi.

Odbiła się instytucja ta i w polskim niższego rzędu kmieciwie. Gdy albowiem wyżsi kmiecie wzywani byli do rady, niżsi przeciwnie sędzili. Przewodniczył tym sądom sołtys. Zasiadający z nim kmiecie w jego ręce składali przysięgę na urząd starszeństwa wiejskiego. On ich też opodatkowywał³⁾. Losy

¹⁾ Palackiego artykuł w *Czasop. czesk. muz.* IX, 4 str. 440 - 47.

²⁾ *Hist. prawod.* III § 164, 183.

³⁾ *Hist. prawod.* IV § 211 w przyp. 1 r. 1318 u Rzysszcz. III nr. 77 gdzie czytamy: *sculteti nostri censum leviozem super kmetones et inhabitatores valebunt imponere.*

postawiwszy Lelewela w takim położeniu, iż pisząc dzieje narodu polskiego nie zawsze mógł mieć źródła historyczne pod ręką, zmuszały go nie raz dopełniać wyobraźnią, o czem znikądinaś dowiedzieć się nie był w stanie¹⁾. Ponieważ w takich jak on okolicznościach nie zostawiali i nie zostają ci, którzy po nim przedmiot ten nowo badać przedsięwzięją, przeto godni są nagany, że zamiast czerpać ze stojących im źródeł otworem, wolą pisać z pamięci²⁾. Począwszy od wywodu nazwy kmiecia, aż do rozbratu ludu ze szlachtą, czego następstwem być miało osobne kmieci a szlachty obrad koło, potrzebuje sprostowania wszystko, co Lelewel o tym powiedział przedmiocie. Pomijam wyraz, już bowiem zauważano to przedemną, że język ojczysty (ja dodaję że i słowiański) nie przechował nam i śladu podobnego, jaki mu on podsuwa, źródłosłowu. Co do obrad koła, to było zjazdem lub sejmem. Na pierwsze, w celu załatwienia interesów prywatnych odbywane, przychodził lud i szlachta³⁾ zawsze: na drugie przychodziły wtedy

¹⁾ W dziełach: Polska dzieje i rzeczy jej rozpatrywane, tomów VII w Poznaniu 1858 i następne. (patrz tom III str. 39 i następne), tudzież Polska wieków średnich w IV tomach tamże (patrz tom III po raz trzeci roku 1859 wydany str. 375 — 399).

²⁾ Wielu innych pomijając wspomnę o piśmie: Polska jako naród, jako państwo, jej posłannictwo w organizmie świata ludzkości. Wydanie drugie w Poznaniu 1859 porówn. str. 28 — 32, 59 i następne.

³⁾ Historia prawod. II § 7 przyp. 5 roku 1153 u Rzysz I nr. 2: *per plurimas personas sublimes* (przybył na zjazd książę krąju, arcybiskup, biskup, itd.) *ac humiles convocavi coram astante multitudine*.

oba stany, gdy o powszechnem miano radzić dobru¹⁾, Od czasu reorganizacji sejmów czeskich (za Otokara). tylko lud miejski, a od czasu obradowania w Polsce przez posłów, należeli ziemianie (szlachta i lud alodyalną ziemią posiadający własność) wraz z miastami do obrad, o czem się szeroco, mówiąc o sejmach, w drugim i czwartym tomie Historji prawodawstw słowiańskich rozwiódłem. Kmiecie więc dopiero wtedy nie mieli reprezentacyi na sejmie, kiedy ziemianami być przestali; utracili ją zaś w czasach nowych, a bynajmniej w zamierzchłej przeszłości. Jeżeli o niej myślał Lelewel, gdy kmieci od szlacheckiego obrad koła usunął, pomylił się wielce. Również pomylił, gdy nazwę kmieci na cały lud, a nie na wybranych z jego grona rozciągnął mężów. Sprostowania potrzebuje nakoniec w tem, co o stosunku kmieci polskich do czeskich i o ich niedoli ze strony szlachty doznanej rozprawia. Według mego widzenia rzeczy przewiniła względem kmieci w tem szlachta, że zamiast podać upadającym rękę i podźwignąć ich z niedoli, wyzyskiwała ich pracę, i coraz niżej upadać im dozwalała samolubnie. Ciemnota obu stron była tego przyczyną, o czem szeroco w Historji prawodawstw słowiańskich mówiłem. Z upadkiem szkółek wiejskich, i po otrętwieniu wyższych zakładów naukowych w całym polskim państwie, coraz rzadziej nie tylko alodyalne, w źródłach dziejów XIV i XV wieku ważną rolę

---

¹⁾ Z mieszczanami wrocławskimi całego wrocławskiego opola (*regio*) wiecowali obywatele zamożni (*magnates*). Toż samo w Kruszwicy patrz Gała kronikę 141—145 wyd. Bandt.

odgrywające majątki kmiecie ¹⁾, lecz i czynszowe ich osady, a coraz częściej pańszczyźniane gospodarstwa występują. Te będąc roboczną i narzucanymi im ciężarami nękane, przeszły wraz z gospodarzami w ciężkie zawisłości jarzmo. Jeżeli okoliczność tę mając na widoku Lelewel wyraził się o kmieciach, że „zostawszy z prawa obywatelskiego wyzuci, starem tylko mianem odróżniali się od robotników, których służebny trud do niewolnych podobnymi czynił“, ma słuszość po sobie. Powinien atoli być dodać, że wyzucie to nie z rozporządzenia prawa, ale z samowolstwa nękanych i nękających nastąpiło, i że ztąd obopólna wypływała strata, która wreszcie szlachcie na złe a kmieciom na dobre wyszła.

Radzić sobie inaczej, jak przez upoddanie się nieumiejący, a następnie gdy ciężaru nałożonego unieść nie mógł, uciekający z kraju kmiot, stan swój polepszał faktycznie. Dorabiać się majątku nie inaczej, jak przez grzebanie w roli umiejący ziemianin (szlachcic), gdy przez ucieczkę kmiecia ubożał, zamiast ulżyć tym co pozostali, większymi ich jeszcze ciężarami obarczał. Co wzięwszy na uwagę, ustawa rządowa z roku 1791, pod nazwą konstytucyi trzeciego maja znana powszechnie, zmusiła szlachtę do zrobienia tego, do czego się nie poczuła sama. Dbając o wzrost ludności krajowej ustawa ta wyrzekła, że kto

---

¹⁾ R. 1399 u Rzysz. II nr. 338: *Smychna honeſta domina duos mansos liberos famoso viro Michaeli kmethoni vendidit*. O alodialnych i czynszowych majątkach kmiecych patrz Długosza *Liber Beneficior*. o którym artykuł do Bibl. Warsz. z r. 1864 tom III str. 106 podałem.

uciekłszy z kraju, wróci do niego dobrowolnie, ten uznany przez prawo za swobodnego człowieka, z kimbykolwiek odtąd (a więc i z dawnym swoim panem) w nowe wszedł stosunki, umowa jego o pańszczyznę lub czynsze na pewny czas zawarta, szanowana i prawnie uwzględniana będzie. Ten środek do lepszego się obchodzenia z ludem zmusił właścicieli. Odtąd każdy kto rolnikiem zostawszy, tytułowi jaki mu urzędownie w Polsce i na Szląsku dawano¹⁾ „pracowitym“ go zowiąc, odpowiadał, mógł znowu do praw, jakie od wieków mieli kmiecie, powrócić, i mając sobie do lepszego bytu otwartą drogę, zostać napowrót, czem był przed wieki.

Ustawy z roku 1496 i lat następnych, które zadawały kmieciom i zadane goiły rany, zacząwszy w lat trzysta po tem goić je lepiej²⁾, goiły im odtąd i goją coraz skuteczniej.

Tak więc czas naprawia czasów błędy, a człowiek, sługa wieczny, długo na nie ślepy, przeziara z postępem wieków i postrzega prawdę. I historyk, ilekroć jej daje barwę swego wynalazku, uczestniczy w tym błędzie. Czy tę, którą według mego sposobu widzenia rzeczy dał niewłaściwie utraconemu obywatelstwu polskich kmieci Lelewel, stałem skutecznie, i czy po zeszkicowanym przez siebie obrazie pociągnąłem właściwszy kolor, o tem nie moja rzecz sądzić. Znawca niech o tem swoje wyrzeczze zdanie. Jakikolwiek wyda wyrok, mniemam, że nie zestawi *comites* rzym-

¹⁾ Historia prawodawstw IV § 217.

²⁾ Historia prawodawstw IV § 202.

skiej imperyi z kmetami sądu Libuszy, jak to uczynił Lelewel, i nie powie, że atrament na spisanie artykułów o kmieciach odemnie wypotrzebowany, załał przez kominy chat wieśniaczych milionową przestrzeń; ale owszem przyzna mi, żem się do utrzymania prawa, ludowi w chatach tych zamieszkałemu przynależnego według możliwości przyczynił, a tem samem wykazał, czem rzeczywiście względem niego przewiniła szlachta. Mniej ona zgrzeszyła zaiste, niż względem swej francuzka, niemiecka itd., winną się stała ludności. Jednakże tyle co nasza szlachta nie ucierpiała za to. Tak się podobało wyrokom niebios. Czas pokaże, co ztąd dobrego nadal wyniknie.

